

Inleiding

Deze nota omschrijft de erfgoedwaarden van de site van de Leopoldskazerne. Dit is nodig om met kennis van zaken de site een nieuw leven en toekomst te geven. De omschrijving van de erfgoedwaarden geeft aan wat belangrijk is om blijvend deel uit te maken van het collectieve geheugen en wat dus de moeite is om bewaard te worden in een nieuw architecturaal concept.

De erfgoedwaarde van gebouwd erfgoed manifesteert zich op drie niveaus: in het bodemarchief (het archeologisch onderzoek, zie nota van collega Luc Bauters), in het cultuurlandschap (hier de stedelijke context) en in de architectuurhistorie, aangevuld met waarden vanuit de gebruikshistorie (waartoe werd de architectuur gebruikt en hoe is ze tot ons gekomen).

Als basis voor dit onderzoek werd een beroep gedaan op de studie die Marjolein Deceuninck in 1996-1997 uitvoerde in het kader van het behalen van haar master Kunstwetenschappen aan de Universiteit Gent. Wij houden eraan mevrouw Deceuninck hier uitdrukkelijk te danken voor haar medewerking. Er werd geen bijkomend archiefonderzoek uitgevoerd, wel werden uitgegeven publicaties (vooral die uitgegeven na 1995, zie bibliografie) en informatie via websites verzameld en gebruikt.

De gebouwen konden beperkt bezocht worden. Deze bezoeken leverden vooral informatie op over de renovatiewerken die sinds 1995 uitgevoerd werden voor de nieuwe functies die in deze gebouwen moesten uitgeoefend worden in opdracht van het Ministerie van Landsverdediging.

De nota vertrekt vanuit de bouwgeschiedenis, die hier in haar bepalende stappen wordt aangegeven. Daarna wordt getracht om per blok een beschrijving te geven van wat kenmerkend is aan elk bouwonderdeel. Ten slotte volgt een cultuurhistorische waardering van de huidige site. Daarbij wordt getracht de kenmerken die erfgoedwaarden van de gebouwen bepalen aan te geven. Daarbij wordt ingegaan op een vijftal waarderingscriteria:

1. De Leopoldskazerne in het stadsweefsel van Gent: de onderlinge historisch-ruimtelijke context en de relatie met de kwaliteit van de omgevende historische bebouwing.
2. Cultuurhistorische waarden: object in kader van culturele, bestuurlijke/beleidsmatige en/of technische of typologische ontwikkeling
3. Architectuurhistorische waarden: architectuurkenmerken, belang voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek, belang voor oeuvre bouwmeester, materiaalgebruik, samenhang exterieur-interieur, ornamentiek
4. Gaafheid en herkenbaarheid: architectonische gaafheid, herkenbare uitdrukking van oorspronkelijke functie, herkenbaarheid van ensemble van de onderdelen
5. Zeldzaamheid: architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch en functioneel.

Deze nota, gecombineerd met de analytische bouwhistorische beschrijving die uitgebreid aan bod komt in de thesis van Deceuninck, bieden interessante pistes om op een verantwoorde, gefundeerde en creatieve manier om te gaan met dit erfgoed.

Bouwgeschiedenis

A. Pre-militaire bebouwing

De militaire fase van de site van de Leopoldkazerne start pas in het laatste kwart van de 17de eeuw. Daarvoor bleef de site lange tijd onbebouwd. Het was het zgn. Eekhout, verwijzend naar het oorspronkelijk eikenbos, dat later ontwikkelde tot een grotendeels open ruimte omringd door bomen (fruitbomen?) en tuinen (volgens plannen van Van Deventer 1559 en Hondius 1641).

We verwijzen naar de 'bureaustudie archeologisch onderzoek' van collega Luc Bouters, die aan de hand van kaarten en gegevens uit de Centraal Archeologisch Inventaris een overzicht geeft van de site en omgeving tot de late 17de eeuw, toen men er startte met de militaire bebouwing.

De onderzoeksresultaten van het archeologisch vooronderzoek, uitgevoerd in november-2015, dienen mee in de erfgoedwaardeoverweging te worden opgenomen.

Panoramisch zicht 1534 links centraal bevindt zich Eekhout. De Sint-Pietersabdij is ongeveer centraal op de foto te zien.

B. Militaire bebouwing op de Kattenberg

In de late 17de eeuw stond Gent onder Frans gezag. Lodewijk XIV zag de stad als goede uitvalsbasis voor verdere veroveringen in het noorden. Hij had behoefte aan bijkomende kazernes om zijn troepen te kunnen stationeren. Uit een ordonnantie van de Schepenen van de Keure uit 1678 weten we dat er 13 bataljons Franse infanterie in de stad verbleven, waarvan er 8 logies gevonden hadden. De stad moest nog voor 5 bataljons (ongeveer 4000 man) logies zoeken, maar beschikte over weinig middelen. Lodewijk XIV gaf toestemming aan de stad om de belasting op de verhuur van onroerende goederen te verhogen zodat ze over bijkomende middelen zou beschikken voor het oprichten van een kazerne. De Fransen zullen de bouw niet meer meemaken aangezien ze in augustus 1678 de stad verlaten. De Nederlandse stadhouder Willem III van Oranje neemt de plannen over en vanuit strategische overwegingen wordt het hoogste punt van Gent genomen, de 'Kattenberg' op Eekhout. Deze plek lag sinds 1254 binnen de stadsomwalling en behoorde tot het Sint-Pietersdorp.

Eerste kazerne

Van de eerste kazerne voltooid in 1687 is enkel een plattegrond bewaard (Stadsarchief, atlas Goetghebuer L32/6): vierkant met een zijde van 450 Gentse voet (ongeveer 125 m), 2 toegangen, één aan de noordkant en één aan de zuidkant. In opstand telde de constructie wellicht slechts één bouwlaag. Vóór de noordelijke ingang stonden paardenstallen ingeplant schuin tegenover de kazerne; de ruimte ervoor en ertussen werd gebruikt als marsveld.

Kazerne (170) op kaart van Malfeson 1756

Tweede kazerne

In het Stadsarchief (eveneens Atlas Goetghebuer) zijn ook nog plannen bewaard van een tweede kazerne. In 1754 (of 1745?) tekenden de gekende stadsarchitecten David 't Kindt en Jan-Baptiste Simoens plannen voor een uitbreiding van de kazerne. Aansluitend aan de zuidzijde van de bestaande kazerne, maar minder breed, zou een nieuwe kazerne gebouwd worden in een vijfhoek bestaande uit 84 kamers per verdieping voor telkens 6 soldaten, een totaal dus van 1008. De nieuwbouw was voorzien van twee bouwlagen met trappenhuizen telkens op de hoeken van de lange zijden en in het midden, en moest dienen als voetvolkkazerne. De plannen werden door de stad afgevoerd wegens te duur. Wel werd beslist de oude **Geweigerd plan voor een nieuwe kazerne.**

Ontwerp van David 't Kindt en Jan-Baptiste Simoens, 1756. Atlas Goetghebuer, L 32/6.

kazerne te behouden en op te knappen. Wat er precies werd uitgevoerd weten we niet. Deze fase bleef behouden tot ze afgebroken werd voor de bouw van de nieuwe kazerne in 1906.

Aan de hand van foto's van net vóór en tijdens de afbraak (Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, einde van de 19de eeuw en bewaard in het Stadsarchief) stellen we vast dat de kazerne dezelfde omvang had als die van de 17de eeuw, dat er 2 toegangen waren (noord-zuid) en dat alle vleugels twee verdiepingen kenden. Een foto van de toegangspartij laat zien dat die bestond uit 2 grote rondbogen op het gelijkvloers, waarvan 1 gedicht is met metselwerk. Op de verdieping zijn twee vensteropeningen te zien elk bekroond met een fronton. De gevel is afgewerkt met bossage en draagt een schilddak. Aan de kant van het binnenplein lijkt de indeling wel heel sterk op wat 't Kindt en Simoens hadden ontworpen. Misschien werd deze vleugel dan wel uitgevoerd zoals zij hem ontworpen hadden?

Aan de noordvleugel (hoofdingang) zijn geen verdedigingsbermen meer opgetrokken, wel nog aan de andere vleugels.

Een bewaarde plattegrond (archieff dienst Militaire bouwwerken) geeft enkele constructies aan op het binnenplein: het betreft twee pompen, latrines voor onderofficieren, latrines voor soldaten, een hangar voor sport en een hindernissenpiste. De vroegere stallingen aan de noordkant werden omgebouwd tot woonst voor getrouwde militairen.

Volgens sommige bronnen werd in de Hollandse tijd, toen ook de citadel in het huidige Citadelpark volledig operationeel was, de zuidvleugel van de kazerne – die uitkeek op de citadel – afgebroken zodat er vanuit de citadel eventueel vijandige acties binnen de kazerne konden gedetecteerd worden.

De wet van 22 juni 1873 die het statuut van kazernes definitief vastlegde, zou een belangrijke verandering teweegbrengen. Steden moesten niet langer instaan voor de bouw en het onderhoud van kazernes. Voortaan zou de Belgische staat daarvoor instaan, op voorwaarde dat de steden kosteloos afstand zouden doen van alle militaire gebouwen binnen hun grondgebied.

In Gent ging deze overdracht gepaard met lange en moeilijke onderhandelingen, die een einde vonden in een conventie tussen stad en staat in 1881. Concreet voor de kazerne op de Kattenberg werd bedongen dat de pleinen vóór de kazerne eigendom van de stad bleven. In die conventie is er sprake van volgende gebouwen die zich daar bevonden:

- *Bloc des mariés situé sur le Kattenberg limité au nord et à l'est par la plaine appelée Petit Champs de Mars, au sud et à l'ouest par la plaine appelée Plaine de la Caserne*

- *La maison de l'armurier situé sur le Kattenberg limité au nord, à l'ouest et au sud par la plaine de la Caserne, et à l'est par la rue de la Caserne.*

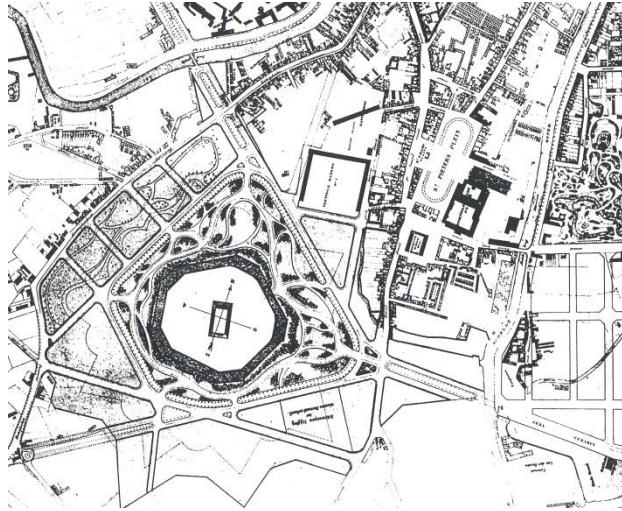
De kazerne wordt dus eigendom van de Belgische Staat, het huis van de wapenmeester en het blok voor de gehuwde militairen met het marsveld gelegen vóór de kazerne blijven eigendom van de stad. De stad moest wel instaan voor de wegen rondom en voor de kazerne. Dit paste tevens in de plannen die de stad had inzake stadsontwikkeling in dit deel van de 19de-eeuwse stad.

In 1882 al werd een aanbesteding uitgeschreven voor de afbraak van het wapenmakershuis en voor de bouw van een eerste watertoren. Ook het blok van gehuwde militairen werd al vlug afgebroken, want deze constructie komt niet meer voor op het kadasterplan van 1886. Op dat plan is ook de aanleg van de Jordaanstraat te zien en een straat die haaks erop loopt recht naar de toegang tot de kazerne (latere Victor Hortastraat). Ook twee locaties bedoeld voor de watervoorziening worden aangeduid.

Een krantenbericht uit 1896 verhaalt dat in juli van dat jaar de kazerne ontruimd wordt. De militairen worden voorlopig ondergebracht in de militaire gebouwen op het Sint-Pietersplein (voormalige gebouwen van de Sint-Pietersabdij, nu Kusnthal Sint-Pietersabdij) en in de voormalige citadel in het Citadelpark.

Vanaf 1898 volgt de afbraak van de kazerne, gestaafd door foto's uit de collectie van de Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, bewaard in het Stadsarchief. Enkele foto's (gedateerd 1898) van de vleugels kant Eekhoutstraat en Kattenberg laten tevens zien dat de twee blokken, nl. blok voor de officieren en blok voor gehuwde militairen op dat ogenblik al gebouwd werden. Ook op het plan dat de locatie van de nieuw aan te leggen Kunstlaan aangeeft, zien we op de hoek met de Citadellaan (latere Charles de Kerchovelaan) duidelijk twee ongeveer vierkante bouwvolumes aangegeven met ertussen een muur. Naar de hoek toe stonden nog twee woningen. Deze zouden later afgebroken worden voor de bouw van blok G. De twee bouwvolumes komen perfect overeen met een niet-gedateerd plan dat bewaard wordt in het archief van de Militaire bouwwerken, maar waarvan gedacht wordt dat het een voorloper is en deels overgenomen werd, voor wat de plattegrond betreft, door Modeste De Noyette (zie verder). Deze gebouwen hebben een duidelijk andere stijl dan de rest van de kazerne, maar passen er wel bij. Was de mysterieuze O. Geerling hier ontwerper van? Is dit dan zijn aandeel in de bouw van de kazerne? De gebouwen vertonen een ander materiaalgebruik, zijn klassieker van opbouw en uitwerking. Ze doen denken aan de voormalige Daillykazerne in Schaarbeek die in een eclectische stijl met neo-Vlaamse renaissance-invloeden gebouwd werd tussen 1888 en 1894 naar een ontwerp van O.Geerling. De opbouw van het middenblok en de

hoekblokken met schilddaken en een afwisseling van baksteen en natuursteen in de gevelafwerking zijn vergelijkbaar met de twee blokken van de Leopoldskazerne.

Plan stad Gent 1875. Hier ziet men dat de zuidvleugel tegenover de citadel (cirkelvorm links onder) afgebroken is

C. Leopoldskazerne (vanaf 1896)

In 1889 kreeg Modeste De Noyette de opdracht voor het ontwerpen van de nieuwe kazerne. De goedkeuring van zijn plannen door het Ministerie van Oorlog liet lang op zich wachten en ging niet zonder slag of stoot. Pas in april 1898 werd voortgang gemaakt met de afbraak van de oude kazerne en het effenen van het terrein. De bouwaanvraag werd pas in december 1899 ingediend en in februari 1900 door het stadscollege goedgekeurd. Onmiddellijk werd begonnen met de aanleg van de funderingen, maar het zou nog tot 1901 duren vooraleer men een aanvang maakte met de rest. De eerste gebouwen die opgetrokken werden, waren de drie blokken voor de infanteriebataljons (blokken B, C en D) die aan elke zijde van het binnenplein werden gebouwd. Daarna volgden de

Bouw van de Leopoldskazerne aan de Kunstlaan

dienstvleugels aan de straatzijden. Uiteindelijk volgde de bouw van “de hoofdvleugel voor administratie en oppercommando (blok A) alsook van de slotmuur met paviljoen aan de Kunstlaan (blok G)”. Voor elke fase werd een afzonderlijke bouwaanvraag ingediend en apart toestemming gevraagd zowel aan de stad als aan het Ministerie van Oorlog. Dat zou, althans volgens krantenberichten, de reden zijn waarom de werken zo lang duurden en tussendoor stillagen. Men kloeg deze manier van doen aan omdat “het de schatkist handen vol geld kostte en niet aangenaam was voor de omwonenden om zo lang op palissades te moeten kijken”. Volgens hetzelfde krantenbericht heeft architect Modeste De Noyette al

zijn competenties en talent ingezet om een smaakvol ensemble te creëren dat niet moet onderdoen voor de constructies die vanaf het einde van dit jaar (1901) in de Kunstlaan zullen opgetrokken worden (zie verder). Aannemers van de werken zijn de gebroeders Myncke uit Gent. De bijgebouwen langs de gesloten muur langsheen de Eekhoutstraat, Kunstlaan en Kattenberg (Lange Kazernenstraat) zouden afgewerkt zijn eind 1902-1903.

De volledige kazerne is uiteindelijk afgewerkt in 1905, maar het zou nog tot 1907 duren vooraleer ze gebruikt werd. In oktober 1907 namen het 2de Linierement en de school van het 1ste regiment artillerie er zijn intrede en kreeg de kazerne de naam 'Leopoldskazerne'.

De gebouwen zijn aan het exterieur vrij ongewijzigd gebleven. Tijdens WO I wordt de kazerne bezet door de Duitsers die er een paar modernisering laten uitvoeren: naast gasverlichting wordt ook elektriciteit toegevoegd en de keukens krijgen een moderne uitrusting. De kazerne kreeg ook een andere naam: *Kaiser Wilhelm Kasern*.

Tijdens WO II werd de kazerne opnieuw bezet, ditmaal door de *Luftwaffe*. Zij installeerden radarinstallaties en afweergeschut op de daken, waardoor vijf torenspitsen en bijna alle sierspitsen verdwenen.

Na de bevrijding keerde het 2de Linierement niet terug naar de kazerne. Dat werd ingezet als bezettingsleger in de Belgische sector in Duitsland. De Leopoldskazerne werd bevolkt door scholen en diensten. In 1955 neemt het Centrum voor Gezondheidsdienst, de kern van de latere Koninklijke School van de Medische Dienst, er zijn intrek. Zij verzorgen de opleidingen van de reserveofficieren, actieve en reserveonderofficieren en brancardiers van de Gezondheidsdienst. Vanaf 1973 wordt de opleiding er nog uitgebreid met de School voor Officieren van de Gezondheidsdienst die eerst in het militair hospitaal in Brussel gehuisvest was. Vanaf dat ogenblik zijn alle vormingen voor alle categorieën van het personeel van de Medische Dienst gecentraliseerd in Gent.

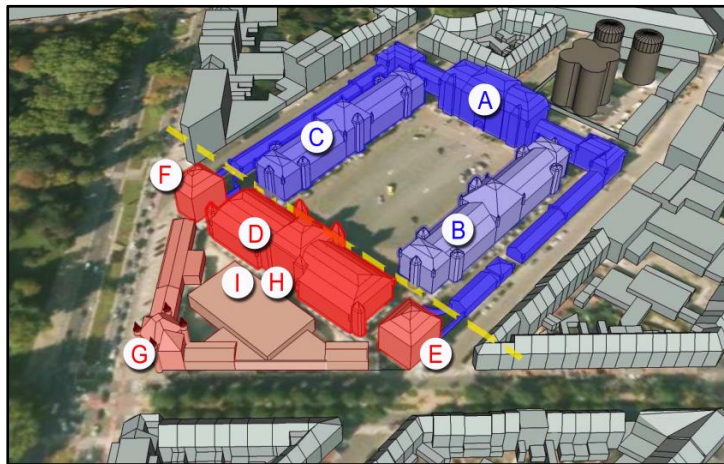
In 1987 werd in de open ruimte tussen het hoekpaviljoen (blok G) en blok D een moderne sportzaal toegevoegd. De atelierruimte (vroegere garage) aan de bijgebouwen van blok F kreeg eveneens een uitbreiding, ongeveer haaks op de sportzaal, waardoor de hele open ruimte tussen deze blokken is ingenomen. Aan de kant van de Kunstlaan werd naast de sportzaal een nieuwe toegang met trap gecreëerd.

Voor het overige bleven de verbouwingswerken vooral beperkt tot de interieurs. Die werden aangepast aan de noden van het gebruik door het Ministerie van Landsverdediging.

Naar aanleiding van herstructurering van de Belgische Krijgsmacht en de centralisatie van de diensten werden in 2007 enkele gebouwen verkocht aan de stad Gent (blokken D, E, F en G). Deze gebouwen worden gedeeld door het HISK voor opleiding en ateliers voor beeldende kunstenaars en het Designmuseum dat er een depot in inrichtte. In de andere gebouwen verbleef nog tot september 2015 het provinciecommando van de provincie Oost-Vlaanderen. Blok C was een tijd ook verhuurd aan de Artevelde Hogeschool Gent. In 2014 besliste de deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen tot aankoop van de 3 blokken (A, B en C) als locatie voor één provincie-campus met integratie van het nieuwe Provinciehuis. Naast administratieve diensten zijn ook het politieke luik (deputatie, provincieraad,...), het publieke luik (publieksgerichte dienstverlening, vergaderzalen,...) en het logistiek luik (uitleendienst, archief, depotruimte, parking,...) te integreren.

Bouwanalytische beschrijving van de gebouwen

Deze bouwanalytische beschrijving is volledig gebaseerd op de thesis van Marjolein Deceuninck. Elke blok wordt afzonderlijk beschreven volgens eenzelfde stramien: plattegrond, exterieur straatkant, exterieur pleinzijde, interieur (zo mogelijk per verdieping). De benaming van de blokken wordt hieronder op de tekening aangegeven. De bijgebouwen langsheen de Eekhoutstraat en de Kattenberg worden meegenomen met blok A.

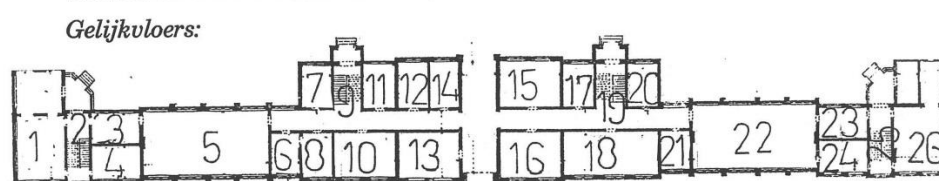

De Leopoldskazerne is een complex gebouw. De basisstructuur is een vijfhoek (eigenlijk een vierkant met aansluitend in het zuiden een driehoek). Binnen die vijfhoek staan zeven vrijstaande gebouwen opgesteld. We bespreken ze één voor één.

BLOK A

Gelegen aan de Gaspar de Craeyerstraat is deze vleugel geconcentreerd als hoofdgebouw voor de kazerne. Hier bevindt zich de hoofdtoegang. Dit blok deed oorspronkelijk vooral dienst als onderkomen voor officieren en onderofficieren. Ook de dienstvleugels langsheen de Kattenberg en de Eekhoutstraat behoren tot dit blok.

Plattegrond

De plattegrond vertoont een rechthoekige vleugel met centraal de doorgang naar het plein. Het centrale deel (van 6 tot 21) springt uit richting binnenplein. Behalve onder de lokalen 12 tot 16, is dit deel volledig onderkelderd. Onder die lokalen en de doorgang loopt een gang dwars onderdoor. In het ene deel van de kelder bevindt zich de verwarmingsinstallatie. Ook de kleine trappen in de paviljoenen (2 en 25) starten hier en lopen door tot helemaal in de zolderverdieping.

Op het gelijkvloers zitten in dit middendeel twee traphallen en twee toegangen vanaf het binnenplein. Links en rechts in het midden van dit deel loopt een lang gang die toegang geeft tot

de *Salle de réunion des soldats* (kantine, 5) en de *Réfectoire des Ss officiers* (refter voor de onderofficieren, 22). Er was een strikt onderscheid tussen de delen die ter beschikking stonden van de onderofficieren en de officieren en de delen die dienden voor de soldaten. Twee grote traphallen (9 en 19) en twee kleinere (2 en 25) in de hoekblokken geven toegang tot de tweede verdieping. Deze situatie verandert op de eerste verdieping. Vanaf daar leidt één trap boven de doorgang (kant plein) tot de zolders. Dit was niet alleen praktisch, de bovenste verdiepingen werden minder druk bezocht, het behoud van twee trappen zou ook plaatsverlies betekenen. Ook hier was het hiërarchisch onderscheid doorgetrokken: de grote trappen dienden voor de soldaten (ook praktisch: er moesten meer personen die trappen gebruiken), de kleinere dienden voor de officieren en onderofficieren. De andere ruimtes op het gelijkvloers werden vooral ingenomen door bureaus, een leeszaal, een bureau voor de officier van wacht, leszalen, schermzaal enz. In de hoekpaviljoenen bevinden zich de keukens: aan de ene zijde voor de soldaten (1), aan de andere zijde voor de onderofficieren (26).

De eerste en tweede verdieping had ongeveer dezelfde indeling. Deze ruimtes werden vooral gebruikt voor vorming (1ste) en als slaapgelegenheden (2de). Er waren ook kamers voorzien voor muzikanten. Ook dit hoeft niet te verwonderen aangezien elk regiment vroeger beschikte over een eigen muziekkapel. Ter hoogte van de lagere delen links en rechts van het middenblok zitten we aan de bedaking. Op de derde verdieping is enkel het middenblok bruikbaar; op de hoekpaviljoenen zit men hier aan de bedaking. Dit deel was in gebruik als slaapkamers van onderofficieren en als opslagruimtes.

De indeling van de ruimtes bleef grosso modo bewaard. De aanpassingen bleven beperkt tot het bij elkaar voegen van ruimtes en het installeren van sanitair (4 en 20). De refter van de onderofficieren (22) werd omgebouwd tot auditorium en de vroegere keuken (1) werd heringericht tot vergaderzaal met projectiemogelijkheden. Er kwam nog een extra toegang vanaf het binnenplein ter hoogte van lokaal 6.

Gevels (kant Gaspar de Craeyerstraat)

Blok A omvat een middendeel van elf traveeën en drie bouwlagen (middendeel A) geflankeerd door twee lagere vleugels van elk vijf traveeën (vleugels B) die eindigen op hoekpaviljoenen (paviljoenen C) van nog eens vijf traveeën.

Het middendeel A bestaat uit een middenrisaliet van vijf traveeën en twee risalieten van drie traveeën. De middelste travee van het middenrisaliet is extra benadrukt: hier zit de hoofdtoegang tot de kazerne.

De toegangstravee bestaat uit een hoefijzervormige doorgang, die kan afgesloten worden met een poort en traliewerk. De doorgang heeft een profiel in arduin en is omgeven door arduinen negblokken in zigzagmotief. Links en rechts van de toegang bevindt zich een wachthuisje in arduin, bekroond met een leeuw waarvan één poot rust op een schild en de andere een lans houdt.

Boven de toegang bevindt zich een balkon, centraal versierd met schild met gekroonde leeuw en spreuk *L'Union fait la force* en links en rechts koepelachtige torentjes in massief arduin. Boven het balkon zit een rechthoekig drielicht met arduinen deelzuiltjes bekroond met drie tudorboogvormige pseudo-ontlastingsboogjes (nisjes). Op de tweede verdieping zit een drielicht ditmaal bekroond met drie segmentboognisjes. De vensteropeningen zitten over de twee verdiepingen gevat in een tudorboogvormig spaarveld. In de top zit een versiering in smeedijzer: twee letters 'L': een eerbetoon aan Leopold II onder wiens regering de kazerne gebouwd werd. Tussen de torentjes die deze toegangstravee afboorden zitten vijf smalle vensters met schildmotief eronder als versiering. Alle venster- en deuropeningen zijn volledig omlijst met arduin. De torentjes zijn voorzien van lichtspelen en hebben een tentdak, bedekt met leien, ter afsluiting. Tussen de torentjes zit een *nep-machicouli* of mezekouw, een uitkragend deel ondersteund door opeenvolgende consoles met bovenaan een kantelenrij, van waar achter men in de middeleeuwen aanvallers kon belagen. Dit element is duidelijk overgenomen uit de middeleeuwse burchtenbouw, maar heeft hier geen nut. De middelste kanteel is hoger uitgewerkt en draagt in het muurvlak een schild met leeuw erop en ook erboven staat een gesculpteerde leeuw. Achter deze *machicouli* ligt het dak met twee kleine dakkapellen, geflankeerd door twee fraai uitgevoerde, hoge bakstenen schoorstenen.

Naast de toegangstravee bevinden zich aan elke zijde twee traveeën die perfect symmetrisch zijn uitgewerkt. Van onder naar boven: brede plint bossage in breuksteen, arduinen cordonlijst die de plint scheidt van de in kruisverband gemetselde bakstenen gevel. Per travee zit een tweelicht met een arduinen middenstijl met rond elke venster een kleine tudorboognis. De vensters zijn afgeboord met arduinen negblokken en de nissen worden omgeven met arduinen blokken in hanenkammotief. Voor de vensters zitten smeedijzeren tralies waarvan de punten naar buiten gekeerd zijn en die versierd zijn met spiralen en drakenkopjes.

Tussen het gelijkvloers en de verdiepingen loopt een arduinen waterlijst over de hele breedte van dit middendeel. Op de verdiepingen zitten twee rechthoekige kruisvensters boven elkaar met boven elk venster een segmentboogvormig ontlastingsboogje. De verdiepingen worden van elkaar gescheiden door een arduinen waterlijst. Het geheel van twee vensters zit vervat in een tudorboogvormig spaarveld omgeven door arduinen negblokken. Dit inspringende veld waarin de vensters zich bevinden, is een steeds terugkerend motief in alle gebouwen binnen de kazerne. Tussen de traveeën hangen verschillende versierde gevelankers. Aan de uiteinden van dit deel zitten uitkragende torentjes met ertussen een pseudo-*machicouli*. Boven de kantelenrij zit een dakvenster.

De zijrisalieten bestaan uit elk drie traveeën met onderaan een plint van bossage gescheiden van de rest door een arduinen cordonlijst. Naarmate het straatniveau daalt (richting Eekhoutstraat) komt in de plintzone een keldertweelicht voor omgeven door arduinen negblokken. De plint staat wat schuin, wat doet denken aan de taluds bij de oude kazerne. Daarna volgen drie vensters boven elkaar: de twee onderste zijn kruisvensters met erboven kleine segmentboogvormig ontlastingsboogjes, de derde verdieping bevat een tweelicht eveneens met segmentboognisjes erboven. De drie vensters zitten samen gevat in een tudorboogvormig spaarveld. Op de muurdammen tussen de spaarvelden zijn versierde gevelankers aangebracht.

De verdiepingen zijn van elkaar gescheiden door een arduinen cordonlijst. Bovenaan overspant een kantelenrij op arduinen consoles de drie traveeën. Boven de middelste travee is een groot dakvenster aangebracht, geflankeerd door twee kleine dakkapellen. Op het dak staat één grote schoorsteen.

De lagere vleugels (B), links en rechts van het middenblok, tellen vijf gelijke traveeën en één bouwlaag. Elke travee bestaat uit een plint in bossage met in het deel richting Eekhoutstraat een keldertweelicht gevat in arduinen negblokken. Erboven zit een drielicht gevat in een tudorboog, met daarboven een kantelenrij op arduinen consoles. Voor de vensters zitten tralies met tulp-motieven en drakenkoppen. Tussen de traveeën zitten uitspringende, versneden steunberen. Boven de steunbeer zit een teutvormige waterspuwer. Boven de kantelenrij zit een zadeldak met een dakvenster per travee.

De gevel wordt afgesloten met twee hoekpaviljoenen (C). Behalve de plint (door het dalend straatniveau heeft het paviljoen kant Eekhoutstraat een hogere plint met keldertweelicht met tralies ervoor, zijn zij symmetrisch uitgewerkt en tellen aan de Gaspar de Craeyerstraat vijf traveeën en aan de Eekhoutstraat/Kattenberg drie traveeën.

Van de vijf traveeën is de middelste hoger uitgewerkt. Boven de plint in bossage zit een klein tweelicht met erboven een waterlijst. Op de eerste verdieping zit een kruisvenster met erboven twee segmentboognisjes en erboven een cordonlijst. Ter hoogte van de tweede verdieping zit een hoger kruisvenster. De vensters van de verdiepingen zijn gevat in een dieper liggend tudorboogvormig veld afgeboord met arduinen negblokken met bovenaan een hanenkammotief. De hoogte van de verdiepingen komt niet overeen met die van de zijtraveeën. Dit komt omdat de vensters van de middentravee de traphal belichten en die vensters zijn geplaatst op de overlopen van de trap en niet op de verdiepingen zelf. Boven de tudorboog is een houten daklijst en een mansardedak met dakkapel bedekt met leien. Doordat de daken op de zijrisalieten terugspringen krijgt dit deel het uitzicht van een toren. De zijtraveeën (telkens twee) hebben dezelfde onderverdeling, zonder het onderste **ontwerptekening gevel Gaspar de Craeyerstraat kant Kattenberg**

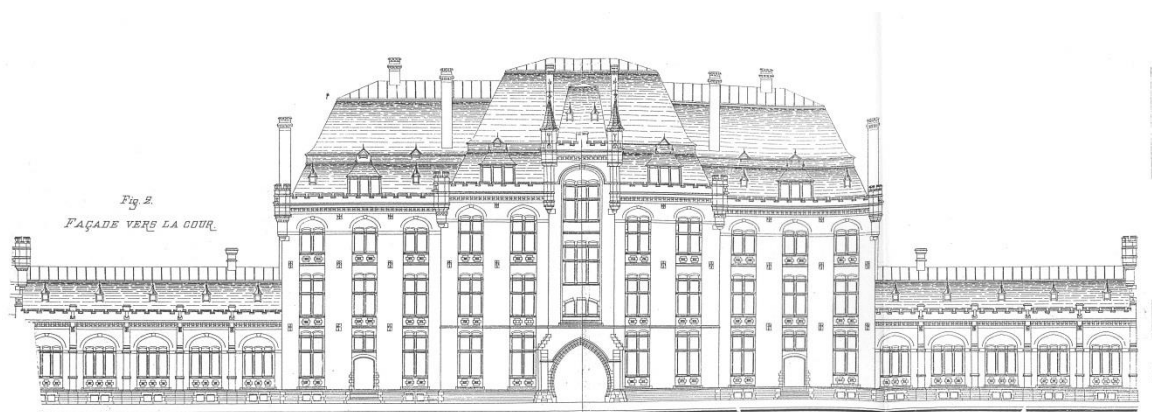
tweelicht. Aan de zijde richting Kattenberg zijn in de bossageplint, per travee rondboogvormige elementen te zien in arduin, die zorgden voor verluchting in de kelders.

De zijgevels kant Kattenberg en Eekhoutstraat bestaan uit vier traveeën: drie met eenzelfde vensterindeling als de net vernoemde aan de voorzijde (kant Gaspar de Craeyerstraat). In de tweede travee is een schouw uitgewerkt.

Gevels (kant binnenplein)

Het middenblok telt ook hier elf traveeën met telkens in de voorlaatste travee een vooruitspringende trappenhal. De toegangstravee heeft ook hier de allure van een toren met uitkragende torentjes met lichtspalten en tentdakjes met ertussen een kantelenrij ondersteund door arduinen consoles (pseudo-machicouli). Ook hier wordt de verticaliteit benadrukt door de in tudorboogvormige spaarvelden die de vensters omvatten. De mansardedaken waren oorspronkelijk voorzien van zinken bovenzakken. Die zijn er mettertijd afgehaald. Anders dan aan de straatzijde zijn de vensteropeningen hier niet voorzien van negblokken in arduin. Als we deze gevel vergelijken met de ontwerptekening lijken ook de traveeën met de toegangen anders te

Ontwerptekening gevel kant plein

zijn uitgewerkt. Dit is waarschijnlijk geen latere verbouwing (er zijn geen sporen te zien), maar kan al tijdens de bouwwerken aangepast zijn. De toegangen lijken daardoor dieper uitgewerkt dan oorspronkelijk voorzien. Deze uitbouw is bedekt met een mansardedak, wat ook niet overeenkomt met de ontwerptekening, waar enkel een dakkapel met drielicht is afgebeeld. Vijf treden leiden naar een overdekt voorportaal met een tongewelf in baksteen. De ingang is in tudorboogvorm uitgewerkt. De hoofdtoegangstravee is ook hier monumentaal uitgewerkt en van uitkragende torentjes voorzien. De decoratieve elementen rondom de ingangspoort en tussen de traveeën hebben allemaal te maken met de nagedachtenis aan de beide wereldoorlogen waarin de vroegere bewoners van de kazerne een rol hebben gespeeld. In de zijrisalieten zijn de vensters op de tweede verdieping uitgewerkt als tweelichten ipv kruisvensters zoals op het middendeel. Links en rechts sluiten lage vleugels aan bestaande uit vijf traveeën en één bouwlaag met zadeldak. Deze gevels zijn identiek uitgewerkt als de gevels aan

de andere zijde van het bouwblok. In de eerste travee (vanaf het middenblok en richting Kattenberg) is een bijkomende toegang met zeven treden voorzien die rechtstreeks toegang geeft tot de voormalige kantine.

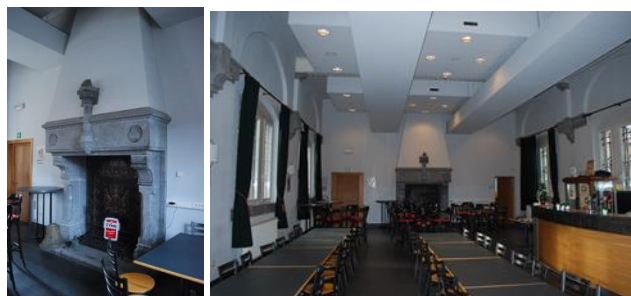
Aan deze zijde hebben de hoekpaviljoenen een L-vormige gevel omdat ze aansluiten bij de gebouwen die de lange, gesloten muren vormen langs de Eekhoutstraat en de Kattenberg (de bijgebouwen). Aansluitend bij de lager gelegen vleugel bestaat het hoekblok uit drie traveeën van twee bouwlagen met een ingang in de uiterst linkse travee. Dwars erop is er nog een travee die eigenlijk bij dit blok behoort. Ook hier vindt men een gelijkaardige gevelindeling als in de rest van het complex: met verticale belijning door vensters boven elkaar gevat in tudorboogvormige spaarvelden, bovenaan bekroond met een pseudo-machicouli. De uiteinden van de traveeën worden afgelijnd met een uitkragend erkertorentje.

Interieur

We beperken ons tot het aangeven van de ruimtes waar nog enkele interessante elementen te vinden zijn. In de doorgang zelf is nog een mooi stergewelf aangebracht dat rust op prachtige mascarons. De ruimtes en de gangen worden in het algemeen in traveeën verdeeld door middel van tudorbogen. Tussen de bogen is het plafond overspannen door troggewelfjes rustend op ijzeren liggers. Sommige ruimtes hebben een verlaagd plafond. Hier en daar zijn ook ijzeren pilaren te zien die mee het plafond dragen. De deuren zijn meestal in hout uitgevoerd. Sommige hebben bovenlichten die bijna steeds segmentboogvormig zijn uitgewerkt. Een ruimte aan de straatkant (links van de doorgang) was ingericht als secretariaat en bevat een houten lambrisering, parket in visgraatmotief en een schouw in arduin. Het kraagsteentje met gebeeldhouwd hoofdje (midden op de schouwmantel) werd blijkbaar niet uitgevoerd (of is ondertussen verdwenen). De haardplaat is in zwarte tegels uitgevoerd met goudgekleurde leeuwjes met het opschrift *Union fait la force*. Ook in de voormalige kantine is er een schouw in arduin bewaard gebleven. Behalve de zalen met parket, is de bevoering uitgevoerd in tegels. Op het gelijkvloers en de verdieping is het een roodbruine keramieken vloer. De trappen (voor zover ze nog origineel bestaan) zijn ook overal hetzelfde uitgewerkt. De bloktrede is in arduin en de rest in hout en smeedijzer. De trappaal in smeedijzer is fraai uitgewerkt. De spijlen van de trap zijn gedraaid uitgewerkt en de trapboom vertoont een krulversiering. De optreden zijn versierd met kleine vierlobben en de balusters hebben een gedraaid profiel met een verdikking in het midden. Op het einde van de trap is een tudorboogopening op consoles aangebracht die toegang geeft tot gang van de verdieping. Op de tweede verdieping bestaat de bevoering uit witte tegels. De ruimtes zijn hier ongeveer even groot en hebben een identieke inrichting. Er is nieuw sanitair ingebracht, een aangepaste verlichting en centrale verwarming. De derde verdieping staat volledig leeg. De bevoering bestaat uit kleine beige vierkante tegels met een motief in zwart en rood als versiering. Mogelijk is dit nog de originele bevoering. Verder is er een gelijkaardige indeling als de andere verdiepingen.

Prentkaart vóór 1926 kantine

dezelfde ruimte in 2014

BIJGEBOUWEN BLOK A

De lagergelegen vleugels langsheen de Kattenberg en de Eekhoutstraat sluiten aan bij Blok A en maken door hun geslotenheid een robuuste indruk die de kazerne mee zijn burchtachtig karakter verleent.

Plattegrond

1° Bijgebouw langs de Kattenberg

Gelijkvloers:

De plattegrond is heel eenvoudig gehouden en bestaat uit een opeenvolging van kleinere ruimtes die één langgerekt rechthoekig blok uitmaken. Aan de kant van de Kattenberg is er een doorgang voorzien. Aan de andere zijde niet.

Gevels kant Kattenberg

Aan de straatkant bestaat deze vleugel uit een quasi blinde muur die loopt vanaf het hoekpaviljoen tot aan het logementsblok (BLOK E). De muur bestaat uit een plint van bossage met een arduinen lijst afgescheiden van het bovenliggende muurvlak in baksteen. De hoogte van de plint verschilt omdat het niveau van de Kattenberg daalt in de richting van de Kunstlaan. Bovenaan dragen consoles een kantelenrij. De gevel wordt ingedeeld door steunberen, geaccentueerd door uitspringende kantelen. Boven de steunbeer is een teutvormige spuer geplaatst en ertussen soms een arduinen plaat met een versierd gevelanker erop. Deze afwisseling geeft de lange gevel een zekere ritmiek. Deze vleugel telt één bouwlaag met een zinken zadeldak voorzien van schoorstenen.

Het tweede deel (centraal op de foto) ligt een halve meter lager en wordt van het eerste deel gescheiden door een uitkragend torentje met teutvormige spuer. Hier bevinden zich drie kleine tweelichten met tralies ervoor. Dit deel is afgesloten met een erkertje. Daarnaast zit een grote toegangspoort (nieuw; op de plaats van de poort bevond zich oorspronkelijk een fraai uitgewerkt hek). Dan volgt een blok met twee tweelichten met tralies, met kantelenrij op consoles en aan de ene zijde afgelijnd met een uitkragend erkertje. Het volgende deel is lager uitgewerkt en

bestaat uit de plint in breuksteen met een arduinen lijst erboven, een gevel in baksteen met bovenaan een tudorboogfries, afgedekt met een arduinen plaat waarboven een uitgewerkt smeedijzeren hekwerk zit.

Het volgende blok is in vier traveeën verdeeld en bestaat uit een plint uit bossage, een arduinen waterlijst, een bakstenen muur en twee keer vier smalle vensters naast elkaar. Bovenaan is er een kantelenrij ondersteund door consoles in arduin. De indeling van de traveeën wordt aangeduid door kantelen die vooruitspringen met een teutvormige waterspuwer eronder en een arduinen plaat met een sieranker erop. De uiteinden van dit blok worden aangegeven met een uitspringend kanteel.

Aan de zijde van het plein en aansluitend bij het hoekblok zijn zeven onregelmatige traveeën aangebracht die met elkaar verbonden worden door een arduinen waterlijst. Vlak naast het hoekblok bevindt zich een toegangsdeur. Boven de deur is een arduinen linteel aangebracht die rust op consoles met erboven een bovenlicht in tudorboog. De tudorboogfries wordt op haar beurt bekroond door een arduinen strook en een kantelenrij. Ook in de derde travee zit een deur. De vierde travee bestaat uit twee vensters idem als de tweede travee. De vijfde travee was oorspronkelijk idem aan de eerste maar de deur is vervangen door een zesdelig raam. De zesde travee vertoont een deur met aan elke kant een venster. De zevende telt een groot vierdelig venster gevat in een korfboog en aan elke zijde een segmentboogvenster waaronder een plint in arduin. Onder het venster is de plint uitgevoerd in breuksteen.

Door een erkertorentje wordt de overgang gemaakt naar het tweede, lager gelegen deel dat acht onregelmatige traveeën omvat. Afwisselend komen in de traveeën deur- en vensteropeningen voor, meestal segmentboogvormig en afgelijnd met arduinen profielen, negblokken of geprofileerde consoles. Ook de volgende traveeën zijn ongeveer identiek uitgewerkt.

Aansluitend bij het logementsblok is een kwartcirkelvormig muurtje aangelegd dat toegang geeft tot blok E.

Gevels kant Eekhoutstraat

Hier loopt de gevel vanaf het hoekpaviljoen blok A tot aan de officierenblok (blok F) en kan ook in verschillende stukken ingedeeld worden. Eerst vier traveeën, waarvan de uiterst rechtse breder is dan de andere drie. Onderaan die travee zitten in de breukstenen plint twee kelderramen voorzien van gepunte tralies en een arduinen lijst erboven. Boven de vensters zijn consoles aangebracht die op hun beurt een kantelenrij dragen. Tussen de traveeën springt telkens een kanteel uit versierd met een teutvormige waterspuwer en een sieranker op een arduinen plaat. De andere drie traveeën zijn identiek, maar per travee is er slechts één drielicht geplaatst en in de middelste travee zijn geen kelderramen aangebracht. Het geheel wordt bedekt met een zinken zadeldak en aan het einde van de vier traveeën zit een soort trapgevel die dit deel afscheidt van het volgende.

Dat volgende deel bestaat uit vijftien traveeën. Elke travee heeft onderaan de breukstenen plint met een arduinen lijst en baksteenmuur erboven. Per travee zijn twee tudorbogen aangebracht rustend op vooruitspringende consoles. Over het geheel gezien vormen deze bogen een fries van tudorbogen. In de eerste acht bogen is enkel een lichtspleet voorzien, in de volgende zit telkens een rechthoekig venster met tralies ervoor en een lichtspleet erboven. Boven de bogen loopt een arduinen strook bekroond met kantelen. De traveeën worden van elkaar gescheiden door versneden steunberen. De volgende vier traveeën zijn voorzien van smalle vensters en zitten gevat tussen erkertorentjes. Het laatste deel telt nog vijf traveeën met een tudorboogfries bovenaan en een deur voorzien van consoles in de middelste travee.

Aan de kant van de kazerne (achter blok C) vertonen de gevels dezelfde kenmerken als de andere: breukstenen plint, arduinlijst, bakstenen gevelvlak onderbroken naargelang de functie met segmentboogvormige deuropeningen, rechthoekige vensters of drielichten (hier met het middelste deel hoger). Ook hierlijnt een tudorboogfries, een arduinen strook en een kantelenrij de gevels bovenaan af. Tussen elke travee wordt de fries onderbroken door een console waarboven een smeedijzeren sieranker en een teutvormige waterspuwer zijn aangebracht. Achthoekige erkertorentjes met kantelen lijnen de volumes af. Het volgende deel is een lange, lager gelegen muur. Er zijn drie grote rechthoekige vensters met aan weerszijden een deur. Dan volgt een blinde muur tot aan de volgende houten deur met erboven een arduinen dorpel met consoles die de hoeken van de deur flankeren. Boven de deur is een driedelig bovenlicht in tudorboogvorm voorzien van smeedijzeren tralies. Het volgende deel telt vier tweelichten bekroond met segmentboogjes. Dan volgt een deur met bovenlicht met een tweelicht aan elke kant. Een erkertorentje sluit dit deel af. Het volgende deel bestaat uit vier traveeën en één bouwlaag met een zinken zadeldak en een grote dakkapel met veertien smalle vensters erin. In elke travee is een grote deur aangebracht verbonden door een arduinen strook. De gevel wordt bekroond met een spitsboogfries, een arduinen strook en kantelen. Tussen de traveeën springt een kanteel uit voorzien van een teutvormige waterspuwer, een sieranker en een console onderaan. Ook dit deel wordt afgelijnd met een erkertorentje. Aan deze vleugel paalt een kwartcirkelvormige muur waarachter het officierenblok gelegen is.

Interieur

De bijgebouwen kant Kattenberg hadden vooral een functioneel nut. De ruimtes deden oorspronkelijk dienst als keuken, repetitieruimte voor de muziekkapel, ontspanningsruimtes, drukkerij, wapenkamer, stallen, latrines en toiletten. Later deden ze dienst als materiaalkamers, doucheruimtes, loodgieterswerkplaats, elektriciteitscabine, fietsenstalling en andere werkplaatsen.

De bijgebouwen kant Eekhoutstraat bevatten oorspronkelijk de keuken en refter van de onderofficieren. Dan volgt een ruimte ingedeeld met een lange gang die toegang gaf tot de gevangencellen voor soldaten, voor korporaals en voor onderofficieren. Later werd een deel van de cellen van de soldaten opgegeven en samengebracht tot één ruimte. Samen met de mess van de onderofficieren wordt dit deel thans gebruikt door de International School. Er bevond zich ook een bibliotheek, onmiddellijk naast de cellen (eigenlijk gemaakt van cellen waarvan men de tussenmuren had weggehaald). 21 cellen zijn nog bewaard gebleven. De kleine ruimtes zijn afgesloten door een segmentboogdeur met zware smeedijzeren scharnieren en een grendel. In iedere deur zit een kijkgaatje. De cachotten zijn sober ingericht : een houten plank om op te slapen en die overdag tegen de muur kon worden opgeklapt. Een klein raampje zorgt voor enige verlichting.

De vier laatste traveeën van deze vleugel bevatten magazijnen van de garage waarin olie, wisselstukken e.d. werden opgeslagen.

BLOK B

Plattegrond

Blok B ligt links als men het plein opgaat. Het blok heeft een rechthoekige plattegrond. Bestaat uit een hoofdblok met een gang aan de achtergevel over de hele breedte van het blok die toegang geeft tot opeenvolgende ruimtes waarvan de middelste iets dieper is uitgewerkt kant plein. Aan weerszijden van dit hoofdblok zit een trappenhall, voorafgegaan door hoekpaviljoenen van een zestal ruimtes met toegangstrap.

Gevels kant plein

Het blok bestaat uit een middenrisaliet van drie traveeën, twee zijvleugels van vier traveeën en twee hoekpaviljoenen van vier traveeën. Tussen de zijvleugels en de hoekpaviljoenen zitten aan elke zijde een torenvormig travee die de ingangen bevat.

Het middenrisaliet telt drie traveeën en vier bouwlagen. De middelste travee is torenvormig uitgewerkt. Deze travee heeft onderaan een plint in breuksteen met een arduinen waterlijst en vensterbank erboven. Die hoort bij een groot tudorboogvenster voorzien van een geprofileerde arduinen omlijsting. Het venster is in vier verdeeld d.m.v. arduinen stijlen. Het bovenste raam is vervangen door een ventilatierooster omdat zich daar de keuken en refter bevonden. Ter hoogte van dit raam zit aan de zijkant van de toren een soort brede steunbeer met een arduinen afdak. Boven het venster gaat de vierkante toren over in een zeshoek door middel van afgeschuinde hoeken in arduin. Op de volgende twee verdiepingen bevinden zich twee drielichten boven elkaar, volledig gevat in een tudorboog-vormig spaarveld met een gemetselde boog. Elke deel van het drielicht op de eerste verdieping heeft een segmentboognisje erboven en het geheel wordt nogmaals bekroond door een rode, segmentboogvormige ontlastingsboog. Boven het raam op de tweede verdieping zit in de spits van het spaarveld een arduinen reliëf met een schild met leeuw, wapens errond, een middeleeuwse helm erboven en een lint eronder met de woorden 'eendracht' en 'macht'. Boven de tudorboog zijn twee stroken arduin met consoles ertussen aangebracht die rondom de toren lopen. Daarboven is nog een drielicht aangebracht.

De toren wordt afgewerkt met een afgeknot tentdak bedekt met leien, waarin een kleine dakkapel zit.

Naast de toren bevindt zich aan elke kant nog een travee. Ze zijn symmetrisch uitgewerkt. Onderaan opnieuw bossage met een arduinen vensterbank erboven die hoort bij een drielicht met arduinen stijlen ertussen. De bovenkant van de vensters is in baksteen segmentboogvormig uitgewerkt. De drie vensters samen worden overspannen door een ontlastingsboog in rode baksteen. Hetzelfde venster zit ook op de eerste verdieping. Op de tweede verdieping zijn twee enkelvoudige rechthoekige vensters aangebracht met een rondboogvormig nisje erboven dat op een arduinen dorpel rust. De drie verdiepingen zijn in een uitgespaard segmentboogvormig veld gevat. De hele gevel is bekroond met twee stroken arduin met consoles ertussen en een kantelenrij. Aan weerszijden van elk venster is een ventilatioerooster te zien en naast de vensters op het gelijkvloers en de eerste verdieping is een arduinen plaat aangebracht met een smeedijzeren sieranker erop. Aan de uiterste zijden van het middenrisaliet is een erkertorentje met kantelen aangebracht. Boven de kantelen is een dakvenster aangebracht waarin zich een kruisvenster bevindt. Het hele middenrisaliet wordt afgedekt met een mansardedak in drie delen: de onderste delen zijn met leien bedekt en het bovenste deel is in zink uitgevoerd. In het tweede deel van het dak zijn kleine dakkapellen aangebracht en op het zinken deel zijn twee schoorstenen te zien.

De zijvleugels van vier gelijke traveeën zijn eveneens symmetrisch uitgewerkt en tellen drie bouwlagen. Onderaan zit een plint in breuksteen. De indeling van de vensters op het gelijkvloers en de eerste verdieping is identiek aan de indeling van de zijtraveeën naast de toren. De traveeën worden van elkaar gescheiden door versneden steunberen. Boven elke steunbeer springt een kanteel uit dat voorzien is van een teutvormige waterspuwer. Boven de vensters wordt de gevel versierd met twee stroken arduin waartussen consoles aangebracht zijn. Het driedelig mansardedak torent boven de kantelen uit. In het eerste deel dat met leien bedekt is, zijn vier dakvensters aangebracht met een drielicht erin. In het tweede deel, dat eveneens met leien bedekt is, zijn vier kleine dakkapellen te zien. Op het derde deel dat van een zinken roevendak voorzien is, zijn vier schoorstenen aangebracht.

De overgang naar de hoekblokken wordt gemaakt door een travee met een torenvormige constructie waarin zich de ingang tot het blok bevindt. De ingang is uitgewerkt in de vorm van een tudorboog afgeboord met arduin. Boven de top van de boog is een kroon aangebracht met het woord 'Ronsele' en de jaartallen '1940-1945' eronder. Deze versiering herdenkt de slag aan het Schipdonkkanaal in Ronsele tijdens de meidagen van 1940, waarbij het 2de linieregiment, dat gelegerd was in de Leopoldskazerne, een belangrijke rol speelde. Naast de ingang (het dichtst bij blok A) zijn nog meer herdenkingsplaten opgehangen die de slachtoffers van Wereldoorlog II herdenken. De ingang bestaat uit een voorportaal met tongewelf dat leidt naar de eigenlijke toegangsdeur met tudorboogvormig bovenlicht, afgeboord met arduin. Voor het overige is de indeling van deze travee identiek aan de torenuitbouw in het middenrisaliet. Verschillend zijn de drie kleine dakkapellen die aan drie zijden van het (niet afgeknot) dak te zien zijn.

Het eigenlijk hoekblok bestaat uit drie gelijke traveeën en drie bouwlagen. Een plint in breuksteen ondersteunt een arduinen vensterbank waarboven een kruisvenster is aangebracht. Boven het kruisvenster zijn ook hier twee segmentboognisjes te zien. Het venster wordt nogmaals overspannen met een ontlastingsboog. Op de eerste en tweede verdieping komt hetzelfde raam voor, maar zonder ontlastingsboog. De ramen van de eerste en tweede verdieping zijn gevat in een segmentboogvormig spaarveld. Op de muurdammen van het

gelijkvloers (het dichtst bij blok A gelegen) zijn herdenkingsplaten aangebracht voor de slachtoffers van Wereldoorlog I. Op de muurdammen tussen de vensters van de eerste en tweede verdieping zijn arduinen platen aangebracht met smeedijzeren sierankers en er zijn ook verschillende ventilatieroosters te zien. Boven de gevel zijn twee stroken arduin met consoles ertussen aangebracht op hun beurt bekroond met een kantelenrij. Het blok wordt afgelijnd door een erkertorentje op de hoek.

De zijkanten van blok B bestaan uit drie delen waarvan het middelste deel torenvormig is uitgewerkt. Ter hoogte van de eerste verdieping gaat de toren van een vierkante plattegrond over in een zeshoekige door middel van afgeschuinde hoeken in arduin. Enkele treden leiden naar de toegangsdeur uitgewerkt in segmentboog met arduinen negblokken. Op de eerste en tweede verdieping is een kruisvenster aangebracht. Elk venster wordt bekroond door segmentboognisjes en nogmaals door een ontlastingsboog in rode baksteen. Op de derde verdieping zit een tweelicht ditmaal zonder ontlastingsboog. Alle ramen zitten samen gevat in een spaarveld dat een tudorboogvorm heeft. Daarboven zijn consoles aangebracht die rondom de toren lopen. Onder de daklijst is nog een tweelicht te zien. Op het dak is zowel aan de voor- als aan de achterkant een dakkapel aanwezig. De twee delen naast de toren hebben onderaan een plint in breuksteen die gescheiden wordt van de bakstenen gevel door een arduinen lijst. In het midden van de muur op ongeveer anderhalve meter hoogte, zijn drie consoles in arduin aangebracht die twee tudorboogjes ondersteunen. Erboven is een arduinen lijst te zien en verschillende sierankers op arduinen platen.

De gevels aan de achterzijde van blok B zijn gelijkaardig als de voorgevel opgebouwd, maar eenvoudiger uitgewerkt. Het middenrisaliet vertoont drie gelijke traveeën en evenveel bouwlagen. Onderaan opnieuw een bossageplint met erboven een arduinen lijst en drie ventilatiegaten. Op het gelijkvloers is een groot drielicht aangebracht waarvan elk deel een segmentboogvenster is. Boven het geheel is een ontlastingsboog in rode baksteen aangebracht. Op de tweede verdieping is hetzelfde raam te zien. Tussen de verdiepingen zijn telkens ventilatiegaten aangebracht, de ene keer drie, de andere twee. Op de derde verdieping zijn twee enkelvoudige rechthoekige vensters met een arduinen linteel waarop een rondboognisje rust. Het geheel van vensters is in een segmentboogvormig spaarveld gevat. Op de muurdammen tussen de spaarvelden zitten verschillende gevelankers. Bovenaan is de gevel versierd met twee arduinen stroken met consoles ertussen, bekroond met een kantelenrij. Boven de muurdammen die de traveeën van elkaar scheiden, springt een kanteel voorzien van een teutvormige waterspuwer uit. Op het mansardedak zitten drie dakkapellen en het hele middenrisaliet zit geprangd tussen twee erkertorentjes aan de uiteinden.

De twee symmetrische zijvleugels bestaan uit vier gelijke traveeën en twee bouwlagen. Onderaan een plint in breuksteen met drie ventilatiegaten erboven. Op het gelijkvloers en eerste verdieping zitten drielichten. Tussen de verdiepingen zijn ook hier ventilatiegaten aangebracht. Het geheel is in een segmentboogvormig terugspringend spaarveld gevat. Ook hier zijn de consoles en de kantelenrij of een pseudo-machicouli aanwezig. De traveeën worden aangeduid door pilasters waarop sierankers zijn aangebracht. Op die plaatsen springt ook een kanteel uit voorzien van een teutvormige waterspuwer. Op het dak zijn vier dakkapellen aangebracht naar analogie met de voorkant.

Interieur

Ook binnenin was het interieur symmetrisch opgevat. Door latere aanpassingen is die symmetrie vandaag niet meer zo strikt. Een deel van de vleugel is onderkelderde, nl. de gang langsheen de

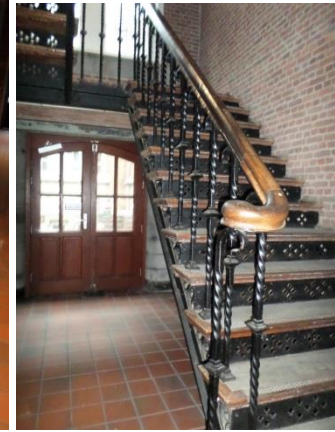
achtergevel en de hoekpaviljoenen. De verschillende ruimtes zijn ingedeeld door middel van segmentbogen. De muren zijn gewit. De plafonds bestaan uit troggewelfjes tussen ijzeren liggers. De bevloering bestaat uit baksteen in halfsteensverband. Op het gelijkvloers leidt de ingang naar een traphal die tot op de eerste verdieping vervangen is door beton. De muren werden allemaal gezandstraald. Halverwege de trap zijn twee smeedijzeren pilaren te zien die de steunen van de trap vormen.

Zicht in de kelderverdieping blok B

Trap in beton

bewaarde trap in ijzer en hout

De gewelven in de traphallen bestaan eveneens uit troggewelfjes met ijzeren liggers ertussen. Op de vloer liggen vierkante, roodbruine tegels. Elke deur- en vensteropening in dit blok wordt afgeboord met felrode baksteen terwijl de rest van de muur in een meer donker oranje baksteen is uitgewerkt. Aangezien men de moeite nam om de deur- en vensteropeningen te accentueren d.m.v. een anders getinte baksteen, was het misschien de bedoeling dat alvast die baksteen zichtbaar zou blijven. In de tussentijd zijn de muren wel licht bepleisterd en geschilderd geweest (hier en daar zijn daar nog sporen van). Tijdens de jaren 1980 heeft men zowel blok B als blok C gezandstraald (althans op de toen in gebruik zijnde verdiepingen). Op het einde van de gang is een kleine trap geplaatst die drie verdiepingen hoog gaat. Aan de grote betonnen trap is een tudorboog en daarachter, naar de lange gang toe, zit opnieuw een tudorboog dichtgemaakt met een deur helemaal in brandbestendig glas. Achter de deur strekt zich een lange gang uit verdeeld in elf traveeën door middel van grote tudorbogen onderaan rustend op een sokkel in arduin. Tussen de traveeën zijn dwarse troggewelfjes aangebracht. Op sommige verdiepingen zijn die weggestoken achter een verlaagd plafond en werden ook de tudorbogen deels verlaagd. Op de vloer ligt een roodbruine tegelvloer. Op het gelijkvloers bevinden zich de keukens en de refter.

Op de eerste verdieping is de trap nog origineel gebleven. Voor en achter de trap is een tudorboogvorm te zien. In de traphal dichtst bij blok A is een smeedijzeren omheining te zien rond een afgesloten rechthoekig gat in de vloer. Dit was een opening met katrol om voorwerpen naar de bovenste verdiepingen te hijsen. De indeling van de gang is hetzelfde als op het gelijkvloers. In de ruimtes op deze verdieping zijn vooral leslokalen ondergebracht.

Op de tweede verdieping ligt achter de deur naar het hoekblok een trap die naar de derde verdieping leidt. Op deze verdieping bevonden zich vooral slaapzalen. Op de derde verdieping juist onder het dak is het magazijn ondergebracht. Ook hier tudorbogen die de langwerpige ruimte in traveeën onderverdeelt. Valse plafonds onttrekken de eigenlijke dakstructuur aan het oog.

BLOK C

Plattegrond en exterieur

Volledig identiek aan blok B. Enkel de naam is anders: dit blok is genoemd naar 'Terdonck' en bovenop één van de platte torens is een bakstenen blok aangebracht waar zich de machinekamer van de lift bevindt. De grote indelingen in het interieur zijn ook identiek aan die

van blok B. Hier en daar zijn er kleine verschillen.

Technisch blok van de lift bovenop de toren van blok C

Detail omlijsting in baksteen na zandstraling

Gang gelijkvloers

bogen trap verdieping

derde verdieping

BLOK D

Dit blok is het minst aangepast van alle bouwvleugels op de site en bevat nog enkele originele elementen die elders soms vervangen zijn.

Plattegrond

Blok D is de tegenhanger van Blok A. De plattegrond bestaat uit een lange gang die op eenderde van de diepte het volume dwars in de lengte. Aan de kant van het plein sluiten daar verschillende rechthoekige ruimtes op aan. Twee smallere bevatten de trappen. Aan de achterzijde van de gang sluiten deels kleinere ruimtes op de gang aan. Het middendeel had oorspronkelijk aan deze zijde geen aansluitende ruimtes. Later werd hier een uitbouw gerealiseerd.

Gevels

Dit blok verschilt enigszins van de andere qua stijl. Meer bepaald bestaan de vensters hier uit drielichten waarvan het middelste deel hoger uitspringt terwijl de meeste drielichten in kazerne bestaan uit drie even hoge delen. Ook in de bijgebouwen van blok A komt dit sporadisch voor. De opeenvolging van deze drielichten over de verschillende traveeën heen benadrukt de horizontaliteit van dit blok.

De gevels kant plein kunnen opgedeeld worden in een middendeel en twee zijvleugels. Het middendeel bestaat uit vijf traveeën waarvan de drie middelste vier bouwlagen tellen en de twee buitenste torenvormig uitgewerkt zijn. De drie middelste traveeën zijn gelijk uitgewerkt en hebben een plint in breuksteen afgelijnd met een arduinen lijst. Op het gelijkvoers zit een drielicht (met het middelste venster hoger dan de twee ernaast). De drielichten hebben brede deelstijlen in arduin. Elk deel heeft een segmentboogvorm en het geheel wordt bekroond met een ontlastingsboog in rode baksteen. Op de eerste verdieping zit een gelijkaardig raam. Op de tweede verdieping zijn de vensters van het drielicht even hoog. Boven het drielicht zijn drie segmentboognisjes aangebracht boven een arduinen linteel. De ramen van de verschillende verdiepingen zijn samengebracht in een spaarveld afgetopt met een tudorboog. Boven de tudorboog zitten consoles die een kantelenrij dragen. Het mansardedak bestaat uit drie delen: het eerste deel, met leien bedekt, telt drie dakvensters met elk een drielicht.

Detail regenpijp met waterspuwer in draakvorm   detail anker

Op het tweede deel, eveneens bedekt met leien, is een grote dakkapel te zien bekroond met een fronton met twee dakkapellen, één aan elke zijde. Waar zich nu een groot raam bevindt, zat oorspronkelijk een uurwerk. Op het derde deel dat met zink is bedekt zitten twee schoorstenen en een platformpje met vlaggenmast, afgeboord met hekwerk.

De twee torens zijn symmetrisch uitgebouwd en hebben onderaan een toegang in de vorm van een tudorboog afgeboord met arduinen negblokken. Eerst is er een soort voorportaal en dan de eigenlijk ingang. Op de eerste verdieping is een drielicht aangebracht met boven elk deel een segmentboogvormig nisje. Het geheel zit gevat in een segmentboogvormig veld dat wat inspringt. Tussen de eerste en tweede verdieping zit een klein, rechthoekig raampje ter hoogte waar de toren van een vierkant naar een achtkant gaat. Op de tweede verdieping zit een tweelicht met segmentboognisjes erboven. Dit venster zit in een tudorboogvormig spaarveld gevat. Daarboven zit een pseudo-machicouli die rond de hele toren loopt. Onder de daklijst is nog een tweelicht te zien aan de voorkant van de toren en op de twee schuine kanten is ook nog een venster aangebracht. De toren wordt bekroond door een tentdak met aan drie zijden een dakkapel.

De zijvleugels zijn symmetrisch uitgewerkt en bestaan elk uit vier gelijke traveeën en twee bouwlagen. Op het gelijkvloers zijn opnieuw drielichten aangebracht, waarvan het middelste raam hoger uitspringt. De bogen zijn hetzelfde als de drie traveeën van het middenblok. Op de eerste verdieping zijn ook drielichten aangebracht. Deze twee bouwlagen zitten in een spaarveld dat een segmentboogvorm heeft. De traveeën worden van elkaar gescheiden door zware pijlers versierd met een aduinen plaat waarop een smeedijzeren sieranker zit. Op die plaatsen springt ook het kanteel lichtjes uit en is voorzien van een teutvormige waterspuwer. Onder de kantelen zijn opnieuw consoles in arduin aangebracht. Op het eerste deel van het mansardedak is er per travee een dakvenster aangebracht dat bestaat uit een drielicht. In het tweede deel van het dak zijn drie dakkapellen te zien (boven de uiterste travee is er geen geplaatst). Op het bovenste deel van het dak steken vier schoorstenen uit. Op de uitsterste hoeken van het blok is een erkertorentje met kantelen en een lichtspleet in arduin aangebracht.

De zijkanten van het blok zouden symmetrisch moeten zijn, maar door aanpassingen aan één zijde is dat niet meer het geval. De meest originele kant is die het dichtst bij blok B. Dit deel bestaat uit drie traveeën en een torenachtige uitbouw. In de twee rechtse traveeën bevinden zich spaarvelden in segmentboogvorm met een waterlijst in arduin erboven en een plint in breuksteen eronder. Boven de gevel in baksteenmetselwerk zijn twee stroken arduin aangebracht met consoles ertussen en bekroond met een kantelenrij. Tussen de twee traveeën zit een schoorsteen die wat vooruitspringt en rust op drie consoles die twee tudorboogjes ondersteunen. De schoorsteen draagt een arduinen lijst en verschillende sierankers. Op het eerste deel van het mansardedak zijn twee dakvensters aangebracht met een drielicht erin. Op het tweede deel van het dak is een kleine dakkapel te zien boven de linkertravee. Die travee heeft op het gelijkvloers een ingang die vooruitspringt in de gevel. Een trap van twee treden wordt overspannen met een geprofileerde tudorboog, afgeboord met arduinen negblokken. Aan de zijkant van dit overdekt portaal zit een gelijkaardige opening die rust op arduinen sokkels. Misschien zat hier oorspronkelijk een raam zoals aan de andere zijkant te zien is. Boven de ingang zijn twee stroken arduin aangebracht met consoles ertussen en daarboven is een originele kroonlijst te zien versierd met een soort leliemotief. Het zadeldak bedekt met leien vertoont aan de zijkant een kleine halve trapgevel. Het portaal zelf wordt overspannen met een vierdelig kruisribgewelf met gewelf-sleutel in het midden. De ribben rusten op kleine consoles. Boven de ingang zit nog een drielicht met arduinen deelstijlen. Boven elk deel is een segmentboogvormig nisje aangebracht en het geheel is gevat in een dieperliggend veld bekroond met een segmentboog.

De andere zijde, dichtst bij blok C, kende enkele aanpassingen. De ingang is aan deze kant

vervangen door een bakstenen blok met een segmentboogdeur aan de voorkant en een plat dak. Aan de zijkant zit dezelfde opening als aan de andere kant, maar met een raam erin.

De gevels aan de achterzijde van blok D bestaan uit een middenrisaliet van drie terugspringende traveeën en evenveel bouwlagen geflankeerd door twee massieve vierkante torens, twee zijvleugels van zeven traveeën en drie bouwlagen en twee hoektorens. Voor het middenrisaliet stond vroeger een tankstation. Dit deel vertoont de klassieke opbouw: van onder naar boven: een plint in breuksteen, arduinen lijst en drie verluchtingsgaten, drielichten met het middelste raam wat hoger, segmentboognisjes boven elk venster en een ontlastingsboog in baksteen die het volledige drielicht overspant, erboven opnieuw een drielicht – nu met drie even hoge ramen – en segmentboognisjes. Het geheel van de vensters zit in een inspringend veld bekroond met een tudorboog.

De gevel wordt bovenaan afgelijnd door een kantelenrij gedragen door opeenvolgende consoles in arduin. Op de muurdammen tussen de traveeën zitten telkens sierankers. Eén kanteel springt hier ook telkens uit en draagt een teutvormige waterspuwer. In het mansardedak zitten onderaan drie dakvensters telkens bestaande uit een drielicht. Op het tweede deel bevinden zich vier kleine dakkapellen. Deze drie traveeën worden geflankeerd door twee torens die vooruitspringen met blinde zijkanten. Op elke verdieping zit een tweelicht met segmentboognisjes erboven. Boven de vensters is nog een ontlastingsboog in rode baksteen. De toren wordt bovenaan afgelijnd met een kantelenrij gedragen door een rij consoles en erboven drie kleine vensters aan de voorkant en aan de zijde gericht naar het middenrisaliet. De toren heeft een tentdak met kleine dakkapel aan de voorkant en naar het midden. Bij de rechtertoren is het tentdak verdwenen en vervangen door een platte bedaking.

De zijvleugels dragen achthoekige erkertorentjes op de hoeken en een regenpijp met een waterspuwer in de vorm van een drakenkop. De twee verdiepingen dragen kruisvensters waarvan de bovenlichten segmentboogjes dragen, uitgewerkt in rode baksteen. De kruisvensters van het gelijkvloers zitten vervat in een segmentboog eveneens in rode baksteen en beide vensters zitten gevat in een spaarveld met een segmentboog. De muurdammen dragen sierankers en verluchtingsgaten. De gevel wordt bovenaan traditioneel afgelijnd met een pseudo-machicouli en ter hoogte van de sierankers een teutvormige waterspuwer. Aan de voet van het mansardedak zitten tweelicht dakvensters en erboven per travee een kleine dakkapel. De hoektorens springen wat terug t.o.v. de zijvleugels. Op het gelijkvloers zit een tweelicht afgeboord in arduin en met een ontlastingsboog erboven. Ter hoogte van de eerste verdieping gaat de toren van een vierkant over in een achtkant d.m.v. afgeschuinde hoeken in arduin. Boven de kantelenrij rustend op consoles zit een tweelicht gevat in arduin. Op het tentdak bevinden zich vier dakkapellen. De zijkant van de toren (tevens de zijkant van het blok) heeft op het gelijkvloers een tweelicht met ontlastingsboog erboven een kruisvenster met twee segmentboognisjes met daarboven een ontlastingsboog in rode baksteen. Op de tweede verdieping zit eenzelfde kruisvenster. Alle vensters zijn samengevat in een uitsparing met tudorboog bovenaan. Boven de consoles, die rond de toren lopen, zijn nog tweelichten aangebracht aan de drie zichtbare zijden van de toren.

Interieur

Dit blok wordt momenteel deels gebruikt door het HISK, deels als depot voor het Designmuseum van de stad Gent. Enkel het gedeelte van het HISK kon bezocht worden. Gezien dit gebouw al

geruime tijd vooraleer het door de stad Gent werd overgenomen, niet meer gebruikt werd, is hier nog veel van het oorspronkelijk materiaal aanwezig. De indeling is wel anders: de lange gang loopt hier dwars bijna in het midden van het gebouw en geeft toegang links en rechts aan grotere (kant plein) en kleinere (kant binnenruimte blok G) rechthoekige zalen. Enkel het middengedeelte is onderkelderd. Aan de uiteinden van het centrale blok zitten grote traphallen;

Trap in beton grote traphal

trap in kleine traphal

ijzeren spant in tentdak kleine traphal

kleinere diensttrappen zitten in de torens op de hoeken. De trappen zijn identiek uitgewerkt als die in de andere blokken. In de kleine traphal bleef de originele trap in hout en smeedijzer nog bewaard. De trap van gelijkvloers naar eerste verdieping van de grote traphal werd ook vervangen door beton. De kleine traphal behield nog zijn oude bevoering en schilderwerk. Ook het ijzeren spant in het tentdak is bewaard en zichtbaar gebleven.

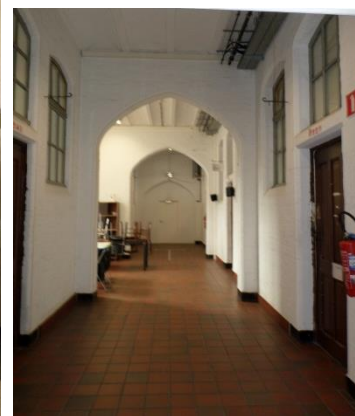
Het plafond van de lange gang bestaat ook hier uit opeenvolgende dwarse troggewelfjes tussen ijzeren liggers. Rechthoekige deuren met erboven segmentboogvormige hoge bovenlichten links en rechts geven toegang tot de achterliggende ruimtes. Ten behoeve van het huidige gebruik werden sommige tussenmuren weggenomen zodat grotere atelierruimtes ontstonden. Ook hier bestaan de plafonds uit troggewelfjes tussen ijzeren liggers.

Gang gelijkvloers

1ste verdieping

2de verdieping

Op het gelijkvloers werden de muren gezandstraald; dit gebeurde niet op de eerste en tweede verdieping. Ter hoogte van de kleine traphal is ook hier een luik zichtbaar met een hekwerk eromheen. Ook hier diende dit om voorwerpen naar de bovenste verdiepingen te hijsen, zoals in blok B en C. De tweede verdieping heeft een lager plafond. Op de derde verdieping eindigt de

Interieur grote zaal

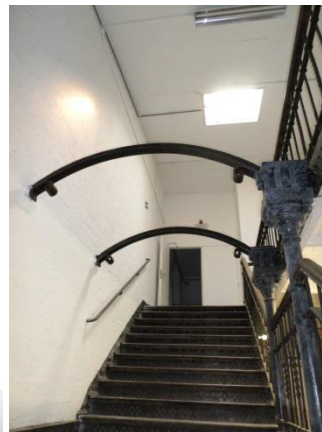
kleine zaal

detail toegangsdeur

Luik met hekwerk derde verdieping

trapeinde derde verdieping

trap en wordt met de muur verbonden door middel van twee bogen. Voor zover kon worden vastgesteld bleef hier nog heel wat van het originele houten schrijnwerk behouden.

BLOK E (blok van gehuwde militairen, later vrouwenblok)

Samen met blok F wijkt dit bouwwerk enigszins af van de andere bouwblokken. Vooreerst is hier een andere, donkerrode baksteensoort gebruikt. Ook stilistisch is er een duidelijk verschil. Hier geen (of weinig) segmentbogen en al helemaal geen tudorbogen, maar rondbogen. Verder werd ook hier arduin gebruikt om venster- en deuropeningen en de bogen te accentueren.

Plattegrond

Dit gebouw deed oorspronkelijk dienst als tehuis voor gehuwde militairen. De oorspronkelijke ruimte-indeling bleef grotendeels bewaard. Enkele binnenmuren werden verwijderd. Het hoofdgebouw is een vierkante blok met toegang aan de kazernezijde. Aansluitend is een koertje met enkele bijgebouwen van het plein gescheiden door een kwartcirkelvormige muur met toegang.

Gevels

Kant Kattenberg telt dit paviljoen vijf traveeën en drie bouwlagen.

Onderaan rust het gebouw op een plint in arduin waarin kelderramen zitten. Het gelijkvloers is opgetrokken uit baksteen met afwisselend horizontale stroken in arduin (speklagen), onderbroken in het midden door een dieperliggend kruisvenster gevat in een segmentboog met centraal een fijne console. Tussen het gelijkvloers en de eerste verdieping loopt een arduinen waterlijst. De gevel erboven is verdeeld in vijf spaarvelden. Elk spaarveld heeft bovenaan een rondboog bekroond met een waterlijst die de bogen met elkaar verbindt. In het middelste veld zitten een rechthoekig venster en een segmentboogvormig venster boven elkaar. Die gevelpartij

wordt links en rechts afgelijnd door twee pilasters in bruine baksteen met arduinen speklagen en boven zit een rondboogfries en een kroonlijst gesteund op houten consoles. Drie dakvensters, elk voorzien van een fronton, sieren het dak.

De gevel aan de Kunstlaan bestaat uit vier traveeën en drie bouwlagen en is van de straat gescheiden door een bakstenen muurtje met een smeedijzeren hekwerk erop. Hier zijn de gevelvlakken ingevuld met kruisvensters op het gelijkvloers en de eerste verdieping, en met een segmentboogvenster op de tweede verdieping.

Interieur

Dit bouwblok kon niet bezocht worden.

BLOK F (officierenblok, nu HISK)

Plattegrond

Dit gebouw deed oorspronkelijk dienst als logeerplaats voor de officieren. Het was voorzien van een tussenverdieping. Doorheen de tijd werd de binnenindeling naargelang het gebruik gewijzigd (samenvoegen van kleinere kamers, andere indelingen per bouwlaag).

Gevels

Dit bouwblok paalt zowel aan de Eekhoutstraat als aan de Charles de Kerchovelaan. Anders dan blok E heeft dit blok op de hoek van beide straten een volwaardige toegangstravee. Een trap leidt naar een toegangsdeur met bovenlicht en afgeboord met arduin. Boven de deur zit een segmentboog met een console als sluitsteen. Op de eerste verdieping zit een kruisvenster met een bakstenen segmentboog erboven. Op de tweede verdieping zit een rondboogvenster gevat in een rondboogvormig veld geaccentueerd met een arduinen profiel. De gevel wordt nog versierd door arduinen horizontale banden. De gevel gekeerd naar blok F, en ervan gescheiden door een tuintje achter hekwerk, telt drie traveeën en drie bouwlagen. Gezien het niveauverschil is hier de plint opnieuw uitgewerkt in bossage met drie kelderramen met tralies ervoor. Op het gelijkvloers zit een segmentboogvenster. Erboven een kruisvenster met een segmentboog in baksteen en in de derde bouwlaag een rondboogvenster. Ook het spaarveld waarin de vensters gevat zitten is rondboogvormig. Idem voor de gevel van drie traveeën kant Eekhoutstraat en de gevel naar de kazerne gericht. Op vele plaatsen zijn de houten vensterramen vervangen door ramen in PVC.

Interieur

Dit blok kon nog niet bezocht worden voor het afsluiten van dit rapport.

BLOK G (driehoekige uitbouw Charles de Kerchovelaan – Kunstlaan)

Dit blok bestaat uit drie grote delen: een vleugel langs de Kunstlaan, het blok op de kop van de twee straten en een vleugel langs de De Kerchovelaan. Dit blok is zeer karakteristiek en werd al vroeg afgebeeld op postkaarten. Ook vandaag vormt dit blok een beeldbepalend element aan de stadsring van Gent.

Plattegrond

De vleugel kant Kunstlaan werd grondig gewijzigd door de aanbouw van een sporthal die haaks op deze vleugel ingeplant werd en die een deel van de vleugel in beslag neemt. Er zou nog één ruimte zijn die zijn oorspronkelijke vorm behield. Deze vleugel kon niet bezocht worden. Het blok op de kop van de twee straten heeft een wat uitgerokken liggende ruitvorm als grondplan. Ook dit blok werd grondig gewijzigd. Er werd onder meer een tussenverdiep aangebracht en op de verdiepingen werden diverse binnenmuren verplaatst of weggenomen. De vleugel aan de Charles de Kerchovelaan is nog grotendeels bewaard gebleven. Eén van de ruimtes kreeg een moderne uitbouw.

Gevels zijvleugels

Van de zijvleugel kant Kunstlaan zijn, aan de kazernezijde, nog vier oorspronkelijke traveeën te zien; de rest is verdwenen met de bouw van de sporthal (uiterst rechts op de foto). Deze gevelrij bestond uit een opvolging van open en gesloten segmentboogopeningen in rode baksteen met arduinen sluitsteen en steunend op consoles op arduin en bakstenen muurdammen op plint. Bovenaan is de gevelrij afgelijnd met een consolerij in arduin met erboven een kantelenrij (pseudo-machicouli). De traveeën zijn aangegeven met sierankers en hoger opgaande kantelen.

De andere vleugel aan de Charles de Kerchovelaan is identiek uitgewerkt. Hier zijn nog vijf segmentboog-openingen bewaard gebleven. Over de drie volgende werd een rechthoekige uitbouw gerealiseerd (uiterst links op de foto zien we nog de aanzet ervan).

Aan de straatzijde zijn de lage vleugels vrij gesloten uitgewerkt. Kant Charles de Kerchovelaan bestaat deze vleugel uit veertien traveeën, vanaf het tuintje naast blok F. De eerste tien traveeën bestaan uit een rechthoekig vlak in gele breuksteen. De indeling in traveeën wordt benadrukt door vooruitspringende steunberen waarop een sieranker en een teutvormige waterspuwer zijn aangebracht. Bovenop de steunberen is telkens een massief arduinen sierelement aangebracht. Dan volgen vier traveeën die wat anders zijn opgevat en afgedekt worden met een zadeldak. Elke travee heeft een andere vensterinvulling. In de laatste travee zit tevens een toegangsdeur. Aansluitend bij deze lage vleugel bevinden zich nog twee traveeën die de overgang naar het middenblok vormen. Onderaan zijn twee brede stroken rode breuksteen aangebracht met een waterlijst ertussen en erboven een gevelvlak in rode breuksteen. Op het gelijkvloers zijn per travee twee kleine vensters geplaatst met een segmentboog erboven. Op de eerste verdieping zijn vier vensters aangebracht. Deze vensters zijn gevat in twee spaarvelden die overspannen worden door tudorbogen waartussen sierankers zijn aangebracht. Boven de bogen zit een pseudo-machicouli. Op de hoek van dit deel zit een erkertorentje en op het dak zijn dakkapellen te zien.

De straatgevel kant Kunstlaan vangt ook aan met een erkertorentje en bestaat uit elf blinde traveeën met een arduinen plint van drie lagen. Daarboven zijn vier lagen rode breuksteen aangebracht met een arduinen cordonlijst erboven. De breuksteen boven de cordonlijst is meer roze van kleur en wordt eveneens afgesloten met een cordonlijst. Daarboven is een rechthoek in in een wat gelige breuksteen aangebracht. Bovenaan wordt de gevel afgelijnd met een reeks consoles die een kantelenrij dragen. De traveeën worden van elkaar gescheiden door vooruitspringende steunberen versierd met sierankers en teutvormige waterspuwers. Ook hier zit boven elke steunbeer een massief arduinen sierelement. In de volgende vijf traveeën is de gele breuksteen vervangen door drie rechthoekige vensters naast elkaar met tralies ervoor en afgeboord met arduin. Deze traveeën worden bekroond met een zadeldak dat doorsneden is met een trapgevel. Naast die trapgevel zijn dan de elf blinde traveeën aangebracht voorzien van

een lager liggend zadeldak. De overgang naar het middenblok is op dezelfde wijze uitgebouwd als die aan de andere zijde.

Gevels middendeel blok G kant kazerne

Deze gevelrij sluit aan bij het hoekblok dat bestaat uit twee torens met drie traveeën ertussen. Elke travee heeft onderaan een plint in rode baksteen. Daarboven een waterlijst in arduin en een strook grijsroze breuksteen. Op de twee buitenste traveeën is een lauwerkrans aangebracht en op de middelste hangt een gedenkplaat voor de gesneuvelden in Wereldoorlog II. Op het gelijkvloers zijn twee vensters aangebracht met tralies ervoor en een segmentboog erboven. Op de eerste verdieping zijn vier vensters te zien met twee segmentbogen erboven. Elk van deze gehelen zitten gevat in een spaarveld dat met een tudorboog overspannen wordt en tussen de traveeën zijn sierankers aangebracht. Boven de tudorboog is een arduinen waterlijst aangebracht met twee vensters erboven. Boven de vensters zijn arduinen consoles te zien en de gevel wordt afgelijnd door een kantelenrij. Op het middelste kanteel is een schild aangebracht met een leeuw erop en daarboven troont een grote gesculpteerde leeuw. Op het dak zijn drie kleine dakkapellen aangebracht. De twee cilindervormige torens zijn onderaan voorzien van bossage in grijze breuksteen met grijsroze breuksteen erboven. In elke toren zijn lichtspelen aangebracht in arduin en consoles die bovenaan rondom de torens lopen. Boven de consoles gaan de torens over in een achthoek en die wordt afgedekt met een tentdak.

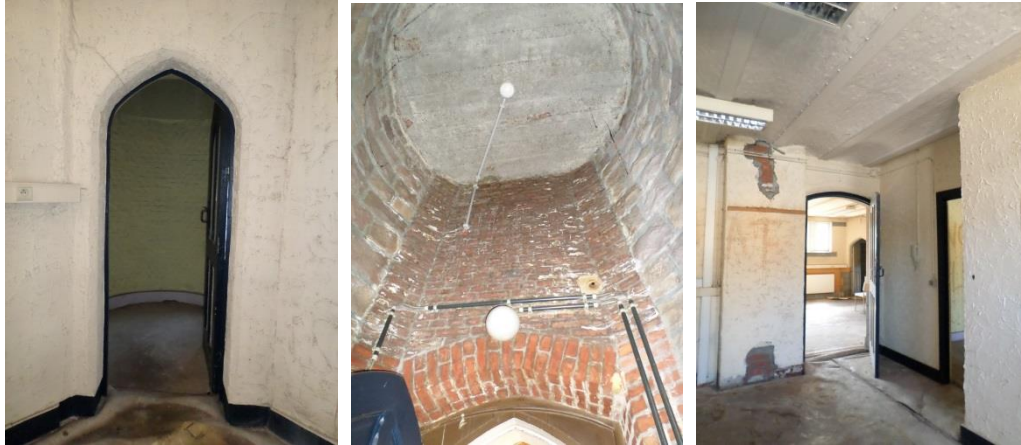
Aan de kazernezijde is het middenblok opgebouwd in geelachtige en rode baksteen. Op het gelijkvloers zit een grote poort in tudorboogvorm. De poort bestaat uit een driedelige deur met een bovenlicht en de boog is geprofileerd in arduin. Aan weerszijden van de poort zit onderaan een bossagewerk als plint met een rechthoekig venster met arduinen negblokken erboven dat beschermd wordt door smeedwerk. Boven de poort loopt over de breedte van de gevel een arduinen waterlijst. Op de eerste verdieping zijn drie kruisvensters naast elkaar aangebracht met arduinen middenstijlen en tussendorpels, elk gevat in een uitspringend segmentboognisje. Elk venster zit in een tudorboogvormig spaarveld waarvan de boog in rode baksteen werd gemetseld. Op de muurdammen zitten sierankers. Op de tweede verdieping zijn drie kleine tweelichten te zien met brede arduinen middenstijlen. Daarboven zitten consoles in arduin die een kantelenrij dragen. In het dakvlak zit een liggend dakvenster en een kleine dakkapel. Dit blok wordt geflankeerd door twee cilindervormige torens gedragen op een uitkragende sokkel in arduin met een tandlijst als versiering. Op het cilindrische deel van de torens zitten lichtspelen. Het cilindrische deel gaat over in een zeshoek en deze overgang wordt benadrukt door de pseudo-machicouli die doorloopt van op de gevelpartij. Aan de vier zichtbare zijden van dit bovendeel zijn lichtspelen afgeboord in arduin aangebracht. De torens worden bekroond door tentdaken met leien bedekt.

De aansluitende zijvleugels zijn in een gelijkaardige geelachtige baksteen uitgewerkt en bestaan uit opeenvolgende traveeën met segmentbogen, soms ingevuld met poorten, soms met segmentboogvormige vensters in ijzer.

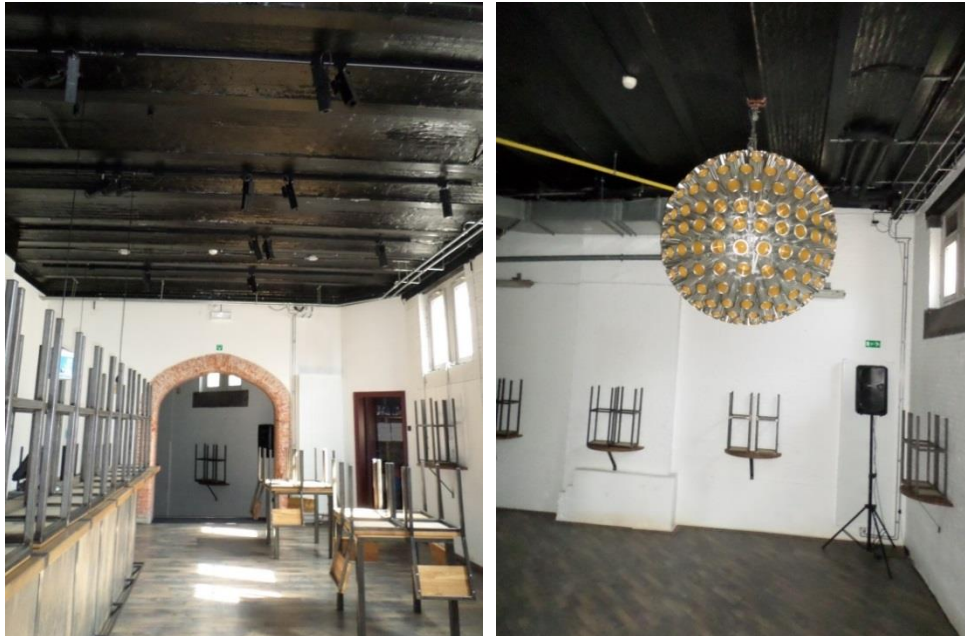
Interieur

In het middenblok waren voorheen kantoren ingericht ten behoeve van de militaire diensten. Vandaag is het gebouw in gebruik door het HISK als café (op het gelijkvloers). Op de verdiepingen heeft men een aanvang gemaakt om er logeerplekken voor kunstenaars in onder te brengen waardoor de binnenindeling grondig is gewijzigd. Deze werken zijn voorlopig stilgezet.

Bewaard bleven de trappenhal (trap deels voorzien van een goudkleurige verflaag) en een indrukwekkend ijzeren spant in de centrale toren. De cilindertorentjes zijn vanop de verdiepingen toegankelijk. Sommige zijn nog origineel bewaard, andere werden aangepast.

De plafonds bestaan ook hier, waar ze zichtbaar zijn, uit troggewelfjes tussen ijzeren liggers. De deuropeningen zijn rechthoekig, sommige toegangen zijn spitsboog- of segmentboogvormig uitgewerkt.

Foto's inrichting studentencafé HISK (gelijkvloers)

Ijzeren spant in hoofddak middenblok blok G

Cultuurhistorische waardering van de huidige gebouwen

A. Inplanting in het stadsweefsel

De wijk Eekhout, waar zich vandaag de kazerne bevindt, was gelegen aan de rand van de stad op de zuidelijke helling van de Blandinusheuvel. Zijn top, de Kattenberg, bleef lange tijd onbebouwd. De wijk behoorde tot het Sint-Pietersdorp, een onafhankelijk stadsdeel afhankelijk van de Sint-Pietersabdij. Vanaf 1796 werd dit deel bij het stedelijk gebied gevoegd.

Bij de bouw van de eerste kazerne zullen militair-tactische overwegingen zeker een rol gespeeld hebben bij de keuze van dit terrein. Gebouwen gelegen op een hoogte zijn gemakkelijker te verdedigen en bieden een ruim overzicht over de omgeving. De kazerne is noord-zuid georiënteerd met de hoofdingang in het noorden gericht naar de toenmalige stad. Bij de bouw van de eerste kazerne was deze locatie nog grotendeels onbebouwd. Volgens het plan van Malfeson uit 1756 was de kazerne vooral omringd door tuinen. Twee kleine straten verbinden de zone van de kazerne met het Sint-Pietersplein: langs de Kazernestraat en de Dekstraat. Die laatste zou later verdwijnen door de aanleg van de Kunstlaan.

De bebouwde omgeving van de Kattenberg was gekenmerkt door een wirwar van kleine straatjes en was gekend als een vrij ongerepte buurt. Door de afschaffing van het octrooirecht in 1860 verdwenen de stadspoorten en werden de stadswallen omgevormd tot brede boulevards. Zo werd tussen de vroegere Kortrijksepoort en de Heuvelpoort op het tracé van de omwalling de **Citadellaan** aangelegd in 1875. De aanleg van deze belangrijke invalsweg zal ook wel een bepalende factor geweest zijn voor het behoud van het kazerne op die plaats. Ook vandaag domineert de kazerne nog deze invalsweg, hoewel er concurrentie is van recentere, hoge gebouwen. Vanaf 1898 sierde de Kerchove-fontein de brede laan, als herinnering aan Charles de Kerchove de Denterghem, burgemeester van Gent tussen 1867 en 1881. Sindsdien heet dit deel van de laan ook de **Charles de Kerchovelaan**. Aanvankelijk vertoonde deze straat een zeer homogene voornamelijk neoclassicistische bebouwing met middelgrote en grote herenhuizen uit het eind van de 19de en het begin van de 20ste eeuw, recent verstoord door schaalbrekende flatgebouwen.

Vanaf 1880 maakte het Gentse stadsbestuur werk van het saneren van dit stadsdeel. De eerste buurt die planmatig werd aangepakt was het **Prudens van Duyseplein** (ten noordwesten van de Kattenberg). Dit pleintje met omringende straten werden aangelegd in 1883 en vormt een interessant stedenbouwkundig patroon. De gelijktijdig aangelegde straten convergeren in een licht glooiend pleintje ingeplant op de helling met in het midden een rond grasperk met plataan. De omzomende huizen zijn cirkelvormig ingeplant en vertonen variërende types en stijlen uit het laatste kwart van de 19de eeuw in verschillende materialen en verhoudingen. Het geheel werd in 1978 beschermd als stadsgezicht.

In 1883 werd tussen de Kattenberg en Eekhout de **Gaspar de Craeyerstraat** aangelegd, aan de ene zijde gedomineerd door de kazerne, aan de andere kant door de toen pas aangelegde watertoren. Door het afbreken van het oude wapenmakershuis en het huis van de gehuwde militairen opent zich een vergezicht op de erachter gelegen Onze-Lieve-Vrouw-Sint-Pieterskerk. De bebouwing vertoont hier een vrij eentonige eind 19de-eeuwse architectuur. Op hetzelfde ogenblik werd tussen de Jordaenstraat en de Gaspar de Craeyerstraat een verbinding aangelegd (de latere **Victor Hortastraat**) die pas sinds 1894 werd bebouwd. De

linkerzijde van deze straat wordt ingenomen door de gebouwen van de Watervoorziening. De hele zone tot aan de Kattenberg wordt gedomineerd door de watertorens: twee watertorens in baksteen naar ontwerp van ir. Masqueler, hoofddirecteur van de Gentse Watermaatschappij, die, gebouwd in 1880-1882, tot de oudste bewaarde types van ons land behoren (beschermd als monument in 1979), en de nieuwe watertoren uit 1975-1977 naar een ontwerp van de architecten Geo en Dirk Bontinck, die opvallen door hun moderne glas- en metaalgebruik en het grijze zonnewerend glas.

In 1884 besliste de stad tot de sanering van de **Kattenberg** met een aanleg van straten en pleintjes en de bouw van de nieuwe kazerne. In de conventie uit 1881 tussen stad en staat waren daar afspraken over gemaakt. Het begin van de straat wordt aan de ene zijde ingenomen door de vroegere en recente gebouwen van de watervoorziening en aan de overzijde het onderstation Kattenberg van het elektriciteitsbedrijf, gebouwd in 1931 naar een ontwerp van Jan-Albert De Bondt, beschermd als monument in 2005.

Tegelijk werd ook aan de overzijde van de kazerne de **Eekhoutstraat** aangelegd en bebouwd. Deze straat maakte deel uit van het stratenpatroon van het Prudens Van Duyseplein. Het straatbeeld vandaag toont een aantal burgerhuizen uit de ontstaansperiode (late 19de eeuw) en recentere flatgebouwen.

De laatste saneringsfase, vanaf 1898, omvat de aanleg van de **Kunstlaan**. Uit de Gazette van Gent, 11 mei 1898: „Er zal een nieuwe laan aangelegd worden van het Sint-Pietersplein naar het park. Daardoor moeten 94 huizen in de Dekstraat en Lange Kazernestraat verdwijnen die zich in slechte gezondheidsvoorwaarden bevinden. De breedte zal 25 meter zijn en het ontwerp voorziet een middenplein dat zal kunnen dienen voor uitbreiding van de foor. Tegen 1 januari moeten al de huizen ontruimd zijn, om alles gereed te hebben tegen het tijdstip van de Provinciale Tentoonstelling volgend jaar, de beplantingen inbegrepen. In mei 1899 is de laan effectief klaar, beplant en al, en krijgt ze als naam ‘Kunstlaan’, zo genoemd omdat ze leidt naar het nieuwe kunstmuseum (MSK) waarvan men in 1900 de funderingen is begonnen bouwen“. De middenberm is beplant met een dubbele rij platanen. De eerste huizen langs deze laan werden rond 1900 gebouwd vanaf het kruispunt met de Sint-Amandstraat en de Overpoortstraat en vertonen veelal een neoclassicistische inslag met hun bepleisterde lijstgevels. De latere bebouwing uit het begin van de 20ste eeuw toont fantasievollere en kleurige bakstenen gevels en typische decoratieve elementen als ijzeren balkon- en vensterleuningen, borstweringen en panelen. Deze panden contrasteren sterk met de gesloten strenge gevels van de kazerne aan de andere zijde. Vele huizen en ook het hoekpand met de Kattenberg werden uitgevoerd naar ontwerp van architect Achilles Van Hoecke-Dessel. Deze huizen verlenen in grote mate het bijzondere karakter aan deze laan. Kenmerkend zijn de bredere en uitspringende venstertraveeën gemarkeerd door opvallende dakvensterbekroningen, erkers of balkons en soms versierd met sgraffitopanelen. De panden dateren van 1901 tot 1903. Woning, Kunstlaan 41, is beschermd als monument in 1993.

De twee bomenrijen, die ook het karakter mee bepalen, bestaan uit een lijnaanplanting van 46 platanen (*Platanus hispanica*). Tussen de Citadellaan en de Kattenberg zijn het nog eerste generatiebomen, herkenbaar aan de zeer knoestige stammen en de brede stamvoeten. Vanaf de Kattenberg tot het Sint-Pietersplein zijn er diverse generatiesaanplantingen (minstens vier).

B. Cultuurhistorische waarden

Dit criterium bekijkt de site in zijn culturele, bestuurlijke/beleidsmatige en/of technische of typologische ontwikkeling.

Het bestaan van een kazerne op deze plek in de stad heeft uiteraard te maken met beleidsmatige beslissingen vanwege overheden. Bij de bouw van de eerste kazerne werd uitgegaan van de strategisch-geografische positie van de locatie: aan de stadsomwalling, op een hoogte, in een nog vrij onbebouwd gedeelte van de stad. Het behoud van een kazerne op deze locatie eind 19de-begin 20ste eeuw had bijkomend te maken met het feit dat de stadsomwalling, tussen de twee stadspoorten, Heuvel- en Kortrijksepoort, ondertussen omgebouwd was tot een fraaie laan en zich ontwikkelde tot één van de belangrijkste invalswegen van de stad. Die rol vervult de laan ook nog vandaag en ook nu vormt de kazerne door haar omvang, haar gesloten en kasteelachtig karakter, een beeldbepalend element langs die Charles de Kerchovelaan. In die periode was ook het Sint-Pietersstation nog niet aangelegd, waardoor de kazerne toen ook meer gericht was naar de toen nieuwe stedelijke ontwikkeling en het Zuidstation.

Het gesloten karakter van de gebouwen is ingegeven door het oorspronkelijke gebruik ervan. Een kazerne sluit zich af van de omgevende stad en was oorspronkelijk enkel via de hoofdingang, gesitueerd in het noorden, geopend in de richting van de stad. Om vlot gebruik van de kazerne te kunnen maken, was er een bijkomende ingang aan de zuidzijde. Bij de 20ste-eeuwse kazerne blijft de hoofdtoegang in het noorden behouden en komen er bijkomende ingangen langs de Kattenberg en de Eekhoutstraat. Recenter kwam er een toegang bij langs de Kunstlaan (toegang tot de sportzaal). De stad (en haar bebouwing) heeft zich verder rondom de kazerne ontwikkeld. De uitdaging ligt dan ook in het zoeken naar de balans tussen het respect voor het gesloten karakter van het complex enerzijds en de openheid die men van een dienstverlenende overheid verwacht

Architecturaal sluit de kazerne aan bij de architecturale ontwikkeling die zich eind 19de-begin 20ste eeuw voordeed. In uiterlijke verschijningsvorm nog vasthoudend aan klassieke vormenpatronen ontleend aan diverse architectuurstijlen uit het verleden (zie verder), wordt anderzijds ook volop gebruik gemaakt van de toen nieuwe technologische ontwikkelingen door het gebruik van ijzer voor de dakspanten. Qua ruimtegebruik en –indeling zijn de verschillende bouwblokken heel functioneel opgevat. Het op korte tijd vullen en ontruimen van de logementen was een opdracht die de architect opgevangen heeft door het zorgvuldig plaatsen en het variëren in omvang van de trappenhallen doorheen de diverse gebouwen (breed en meerdere per bouwlaag waar nodig).

Qua typologie behoort de Leopoldskazerne tot een kazernetype dat gangbaar was sinds ongeveer 1870. Voorheen logeerden de soldaten in de donkere, onhygiënische en veel te kleine kazematten verbonden aan de verdedigingswerken. Naast het vestingleger ging men meer en meer een beroep doen op een veldleger, dat bestond uit opgeroepen dienstplichtigen, gemobiliseerde lotelingen of plaatsvervangers, gemobiliseerde dienstplichtigen en vrijwilligers. Om die troepen te logeren bouwde men nieuwe kazernes: ruimer, deels verwarmd, met stromend water en hygiënisch sanitair. Het waren gebouwen opgetrokken op een vierkante of rechthoekige plattegrond, bestaande uit 2 à 3 bouwlagen rondom een omsloten binnenplaats. Diverse functies werden ondergebracht in diverse bouwblokken, wat doelmatiger en hygiënischer was. Eén wat meer versierde poort gaf toegang tot het geheel. Bij de poort lagen

kantoren, opleidingskamers van de leiding van de kazerne. In de andere vleugels voorzagen men slaapzalen aan weerszijden van een middengang of met een gang langs een binnengevel. Qua bouwstijl hanteerde men de stijlen die algemeen gangbaar waren: eclecticisme, een terugrijpen naar diverse stijlelementen uit het verleden: neoclassicisme, neorenaissance, spaarzaam neogotiek. Deze stijlen waren in de late 19de eeuw populair zowel in de burgermaatschappij als voor militaire gebouwen.

Aan de toegangspartij en hier en daar verspreid over de gebouwen komen decoratieve elementen voor. Sommige zijn voorzien van bij het ontwerp. Andere zijn later toegevoegd en verhalen de geschiedenis van de bewoners van de kazerne. Het opvallendst is de toegangspartij, zowel aan straatzijde als aan pleinzijde. Allerlei sierelementen al dan niet gekroonde leeuwen, voorzien van schild en lans, schildjes met leeuwtjes e.d. sieren ook de andere ingangen. Aan de pleinzijde is de doorgang nog meer uitgewerkt: de toegang is geflankeerd door twee bronzen beelden van soldaten die de wacht houden. De boog is opnieuw geprofileerd in arduin en afgelijnd met zigzagmotief in arduin. Aan de top van de boog hangt een schild met een leeuw en erboven een opschrift dat verwijst naar de veldslagen die het regiment heeft geleverd tijdens Wereldoorlog I. Boven de soldaten zijn zegevierende engelen met vlaggen en bloemenkransen in brons aangebracht.

Ook andere gedenkplaten herinneren aan de barre tijden die de bewoners van dit complex hebben meegemaakt. Deze sierelementen dragen bij tot het statige karakter van het geheel en houden de herdenkingsgedachte aan de wereldoorlogen levendig.

Conclusie:

De Leopoldskazerne sluit cultuurhistorisch aan bij de ontwikkeling die zich op stedenbouwkundig en architecturaal gebied voordeed in de stad. Ook vandaag nog zijn er diverse sporen in dit stadsdeel van deze ontwikkeling zichtbaar. Dit is een element dat in de toekomst nog kan uitgespeeld worden onder meer omdat de kazerne zich bevindt op de zgn. Cultuurkilometer, een as tussen het MSK in het Citadelpark en het StAM in de Bijloke, waarin ook de Leopoldskazerne, met haar toekomstige invulling, een rol kan spelen. Ook de historische link die er is met de Sint-Pietersabdij zou, via de Kunstlaan, kunnen opgewaardeerd worden.

De herdenkingsplaten, hier en daar aangebracht, dragen bij tot de sociale/volkskundige waarde van het geheel. De talrijke herdenkingen die hier jaarlijks nog plaatsvinden zitten nog steeds verankerd in het collectieve geheugen van de stad.

C. Architectuurhistorische waarden

Met haar dikke muren, kantelen, hoektorens en schietgaten lijkt de Leopoldskazerne op een versterkte burcht. En dat was, gezien de functie, ook de bedoeling toen de kazerne gebouwd werd. Het was de opdracht van de architect om een bouwwerk te maken waar een groot aantal soldaten in konden logeren, waar oefeningen konden plaatsvinden, waar voedsel kon klaargemaakt worden, wapens en andere uitrustingen konden opgestapeld worden en waar ook een klein aantal paarden konden gestald worden. Vanuit de legerleiding werd daarnaast nog een aantal richtlijnen gegeven ivm de te gebruiken materialen: zo weinig mogelijk hout !

Waarschijnlijk kreeg architect De Noyette hulp vanuit het Ministerie van Oorlog en mogelijk is ook architect O.Geerling in dit verband te situeren. Modeste De Noyette was vooral gekend als ontwerper van kerken, gemeentehuizen en scholen. Het bouwen van een kazerne behoorde niet tot zijn dagelijkse opdrachten. Geerling had zijn sporen al verdiend met de bouw van de

Daillykazerne in Schaarbeek. Zijn ontwerp uit 1888 kwam er dankzij een samenwerking met het opperbevel van de Genie. Het was een infanteriekazerne bestemd voor de karabiniers. De bouw begon in 1890 en in 1894 werd ze ingehuldigd. Ze bood plaats aan 2000 manschappen. Geerling hanteerde daarbij stijlelementen van de neo-Vlaamse renaissancestijl met segmentboogvormige vensteropeningen, hoofdstellen met Dorische inslag, friezen geritmeerd door pilastertjes, frontons, cartouches enz.

Bij de Leopoldskazerne liet De Noyette zich inspireren door diverse stijlen, maar hij wist die aan te passen aan de functionaliteit van de architectuur en hij wist ze te combineren tot een nieuw harmonisch geheel. Daarnaast was hij ook niet blind voor de technologische vernieuwingen uit zijn tijd, zoals het gebruik van nieuwe constructie-elementen als ijzer.

1. Neomiddeleeuwse elementen, meer bepaald de middeleeuwse burchtenbouw

De Noyette heeft in zijn ontwerp zijn fantasie de vrije loop gelaten: de kazerne ziet er uit als een middeleeuwse versterkte burcht, terwijl op dat ogenblik de vuurwapens al ver geëvolueerd zijn. Specifieke 'burcht'-elementen die hij hanteert zijn: kantelen, rondboogfriezen steunend op consoles, erkertorentjes, lichtspletten, schietgaten en (pseudo)machicoulis. Vooral blok G lijkt haast romantisch middeleeuws opgevat. Het is alsof dit deel doelbewust de confrontatie zoekt met de zich ontwikkelende 'moderne' stad in de directe omgeving: de frivolere art-nouveaustijl in de Kunstlaan, de nieuwe lanen op de vroegere stadsomwallingen, de stadspoort (Heuvelpoort) die vervangen werd door een kruispunt van wegen, het groene park aan de overzijde...

2. Neogotische elementen, meer bepaald de neo-Tudorstijl

De Noyette inspireerde zich vooral op de Engelse neogotiek. In plaats van de gebruikelijke spitsbogen treft men hier overal in de gevels tudorbogen aan: als bekroning van de spaarvelden en de boogfriezen, in de gangen om de travee-indelingen te benadrukken.

Een ander element zijn de gietijzeren waterspuwers in de vorm van drakenkoppen en de sierankers in diverse vormen die de kazerne een bijzonder cachet geven. Ook de smeedijzeren sierspitsen op de daken, waarvan er jammer genoeg een groot deel verdwenen zijn, gaven de kazerne ooit een pittoresk karakter. Een andere typisch 'gotisch' element is het toepassen van kruisribgewelven bij bepaalde ingangsportalen.

Het aanwenden van zichtbare bouwmaterialen, en niet bepleisterd, aan de buitengevels is ook een typisch element van de neogotiek en van de neo-Tudorstijl.

Vooral in blok G komen hier en daar ook echte spitsbogen voor bv. bij de openingen naar de cilindrische torens toe.

3. Neoclassicisme

Deze stijl vinden we vooral terug in de blokken E en F, resp. het blok voor gehuwde militairen en het blok van de officieren. Uit de bouwgeschiedenis weten we dat ze vroeger opgetrokken waren als de rest van de kazerne en al gebouwd waren vooraleer de ontwerpen van De Noyette werden goedgekeurd. Wel zijn ze terug te vinden op een niet-gedateerd plan uit het archief van de Militaire bouwwerken. Waarschijnlijk was er dringend nood aan opvang voor deze beide groepen waardoor men het bestaande plan (misschien van O. Geerling?) al deels had uitgevoerd. De Noyette nam deze blokken waarschijnlijk dan ook over in zijn ontwerp. Het neoclassicisme komt tot uiting in de rondboogvensters, de arduinen bekroningen boven de vensters en de driehoekige frontons van de dakvensters. In

het interieur van het officierenblok (HISK) zijn nog plafonds met stucwerk en een bloktand eronder te zien evenals pilasters met kapitelen en parket met visgraatmotief. Het interieur van het andere blok was eenvoudiger gestoffeerd.

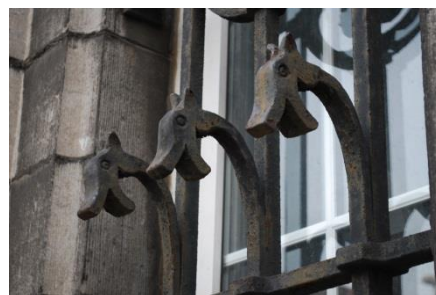
4. Neorenaissance

Neorenaissance elementen zijn terug te vinden in de venstertypes: kruisvensters en drielichten met arduinen middenstijlen en tussendorpels. De bossage in natuursteen en de negblokken rond de deur- en vensteropeningen en aan de hoeken van de blokken zijn eveneens neorenaissance net als het kleurcontrast dat ontstaat door het gebruik van baksteen en arduin.

Naast de verschillende stijlelementen die De Noyette op een harmonieuze manier vermengde, bewees hij tevens een vakman te zijn. Het terrein waarop de kazerne moest gebouwd worden, vertoont hoogteverschillen. Die verschillen ving De Noyette op in de plint die al naargelang het terrein hoger werd uitgebouwd. Dit verschil is goed te zien aan de gevel kant Gaspar de Craeyerstraat. Aan het hoekpaviljoen (kant Kattenberg) is de bossage beperkt tot een grote plint met in elke travee rondboogvormige elementen in arduin. Het hoekpaviljoen aan de andere zijde (kant Eekhout) heeft in de bossage in elke travee een tweelicht met gepunte tralies ervoor als kelderraam.

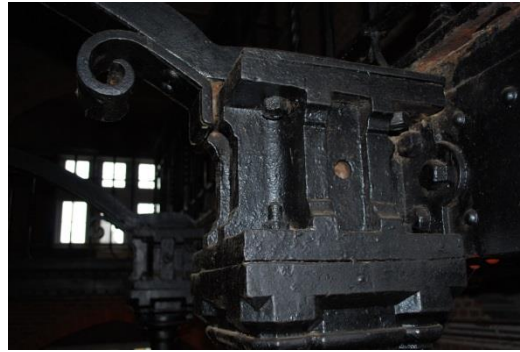
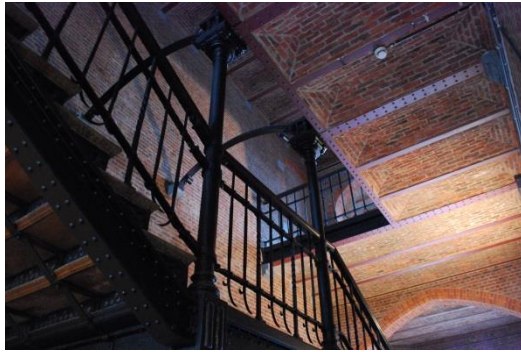
Ook in het artistieke kende De Noyette zijn vak. Voor de versierde gevelankers tekende hij diverse types uit, idem voor de balustrades van de trappen, het hek- en traliwerk.

Toepassingen van technologische vernieuwingen

In antwoord op de opdracht die De Noyette kreeg van de legerleiding om zo weinig mogelijk hout te gebruiken in de gebouwen, maakte hij gebruik van ijzer. Zowel voor de dakgebinten als bv. bij de trappen maakte hij zoveel mogelijk gebruik van dit materiaal, zowel in gesmede als in gegoten vorm. De spanten van de torenconstructies zijn ook vandaag nog indrukwekkend. Ook

het overwelfen van ruimtes bij middel van troggewelfjes tussen ijzeren liggers is een element dat zo uit de eind 19de-eeuwse industriebouw komt.

Conclusie:

De Leopoldskazerne neemt een aparte plaats in in het oeuvre van de architect. De vormentaal waarmee hij gewoon was te werken bij het ontwerpen van scholen, kerken en burgerhuizen en die ook 'in' was in die tijd, bleef hij hardnekkig voortgebruiken in dit ontwerp. Daardoor verkrijgt het complex een soort discrepantie tussen de vrij decoratieve gevels (zeker voor die langsheen het paradeplein) in bak- en natuursteen met smeedijzeren elementen tegenover het functionele van de ruimte-indeling en technische afwerking.

De toepassing van de vele decoratief architecturale elementen in de gevelopbouw tonen de kennis die de architect had van de stijlen uit het verleden. Hij combineert verschillende elementen en brengt die tot een nieuw harmonisch geheel. Het verleent een zekere artisticeit aan de vrij strenge architectuur. Elke travee is volgens een bepaald stramien uitgewerkt, maar binnen de verschillende blokken zijn verschillen in uitwerking van de traveeën aan te geven. In zijn geheel bekeken lijkt elk blok op eenzelfde manier te zijn opgebouwd. Bij nader toezien zijn er toch kleine verschillen aan te geven..

De Noyette kende ook de nieuwe technologische ontwikkelingen en paste die toe waar nodig. Naast de typische elementen uit de burgerarchitectuur, paste hij ook elementen uit de fabrieksarchitectuur toe, zoals de opeenvolgende kleine troggewelfjes met ijzeren liggers bij de overwelfing van de zalen.

D. Gaafheid en herkenbaarheid

In de meer dan 100 jaar dat de Leopoldskazerne er staat, zijn er uiteraard veranderingen en aanpassingen gebeurd. Eerst en vooral zijn de nutsvoorzieningen aangepast aan de noden van de moderne tijd: elektriciteit, watervoorziening, modern sanitair, keukenuitrusting,... Verder werden tijdens WO II de daken van de torens aan de achterzijde van de blokken B, C en D vervangen door platte daken en werden sierspitsen op de daken verwijderd. Ook later werden dergelijke sierspitsen verwijderd, waarschijnlijk omdat restauratie ervan te duur werd bevonden. Op de blokken A, B, C en D stonden oorspronkelijk nog kleine dakkapellen boven de grote dakvensters, maar die werden allemaal verwijderd. Ook de schoorstenen werden een stuk ingekort, wat het oorspronkelijke uitzicht van de kazerne heeft veranderd.

Eén van de toegangen aan de zijkant van blok D werd grondig gewijzigd. In het officierenblok is een raam aangebracht op het gelijkvloers dat daar oorspronkelijk niet voorzien was.

In de blokken B en C werd in het interieur het pleisterwerk van de muren gehaald bij een restauratie in de jaren 1990. Daardoor is het fraaie metselwerk te zien. Traditionele ramen met roedenverdeling verdwenen en werden vervangen door moderne ramen. Ook alle dakkapelletjes

werden vervangen. In blok D is het pleisterwerk hier en daar nog bewaard gebleven. Ook het originele schrijnwerk is hier nog bewaard en kan eventueel model staan.

Van een grotere impact was de bouw van sportzaal eind de jaren 1980. Het grote bouwvolume neemt haast de volledige open ruimte in tussen de blokken F, G en D. Bovendien werd ook nog een gelijkaardig, maar kleiner volume bijgebouwd aan de bijgebouwen van blok F als uitbreiding van de werkruimtes. Deze volumes hebben hoe genaamd geen architecturale waarde. Uiteraard gebeurden er ook aanpassingen aan de interieurs, al naargelang de noodwendigheden. Ze werden aangepast aan nieuwe functies, tussenmuren werden weggehaald, ruimtes werd samengevoegd of opgesplitst, enz.

De toestand van blok D is zorgwekkend. Zowel aan exterieur als interieur dringen zich werken op. Hier is eigenlijk nog het minste gewijzigd, waardoor men zich daar nu nog wel een idee kan vormen van de originele interieurs.

Conclusie:

De Leopoldskazerne biedt globaal nog een vrij gaaf voorkomen. Veranderingen en aanpassingen bleven beperkt, toch voor wat de exterieurs betreft. Die exterieurs zouden baat hebben bij een reinigingsbeurt waardoor het opvallende contrast tussen de baksteen en de natuursteen het indrukwekkende karakter en leesbaarheid van de gevels zou versterken. In de interieurs van sommige blokken zijn nog originele elementen bewaard: vooral de traphallen met de fraaie ijzeren balustrades, de bewaard gebleven hoge gewelvenplafonds, de tudorbogen en andere architecturale elementen. Verder werd er naargelang de noodwendigheid aan de binnenindeling van de ruimtes gesleuteld. Het hoofdkenmerk van de ruimtes: een lange gang lopend langs de gevel, of in het midden van het gebouw, van waar uit de verschillende kamers (zalen) konden bereikt worden, is overal bewaard gebleven.

Vooraf het zicht van de gevels vanop het paradeplein is indrukwekkend en overdonderend. Dit is een element dat zeker behouden dient te blijven: de open ruimte tussen de verschillende bouwblokken. Het is ook een verrassende contrastervaring om de openheid van het binnenplein en de grote vensterpartijen te zien, na de gesloten buitenzijde.

Het exterieur aan de buitenzijde van het gebouw dient zijn 'versterkt' karakter waar mogelijk te behouden. Op diverse plaatsen, tussen de blokken door, kunnen wel overwogen doorbrekingen in de gesloten buitengevel wat meer lucht en licht brengen in de site.

Al naargelang de nieuwe invulling en functie van de blokken kan een architecturale toevoeging in eigentijdse stijl een eigen herkenbaarheid geven aan een bouwblok zonder de relatie met de andere bouwgehelen te verstoren.

E. Zeldzaamheid

Is de Leopoldskazerne een op zichzelfstaand unicum? Waarschijnlijk niet. Om dit zeker te zijn zou er een studie van de kazernes op Belgisch grondgebied moeten uitgevoerd worden. Het is ook niet duidelijk welke rol de legeroverheid op dat ogenblik speelde bij het ontwerpen en bij de uitvoering ervan.

Wat het wel tot een unicum maakt is de omvang en schaal van het geheel. Wanneer men via de hoefijzervormige doorgang (vrij donker) het licht op het paradeplein tegemoet treedt, is men overdonderd door de omvang en de gestrengheid van de gevels die het plein omringen. Bij nader

toezien ontdekt men dan toch enkele speelse elementen, zoals de decoratieve sierankers, de wijze waarop de regenpijpen vastgemaakt zijn aan de gevels, de waterspuwers enz. Ook in de architectuur zelf: de manier waarop een travee bv. is opgebouwd : streng door de strikte indeling en symmetrie, maar die gestrengheid wordt afgezwakt door gebruik van consoles, kantelen, tudorboogvormige spaarvelden die vensters omvatten, ...

Ook in de interieurs komt men die dualiteit tegen: strikte symmetrie blijft behouden, zoveel mogelijk – voor zover het gebruik het toelaat – dezelfde indelingen, maar toch zijn er ook hier speelse elementen die het geheel wat lichter maken: de siermotieven in de trappen, de balustrades, het spelen met het bouw materiaal (andere kleuren van baksteen, bakstenen op zijn kop gezet, afwisselen met natuursteen)...

Voor Gent is de Leopoldskazerne door zijn omvang en inplanting een uniek groot bouwblok dat relatief gaaf bewaard bleef.

Besluit

Met het oog op het geven van een nieuwe invulling van de site Leopoldskazerne wordt in deze nota ingegaan op de erfgoedwaarden die in de site vervat zitten.

Erfgoed is datgene wat de samenleving de moeite waard vindt om te bewaren en door te geven aan volgende generaties. Daartoe kent de samenleving erfgoedwaarden toe. Dit zijn verschillende kwaliteiten die betrekking hebben op de beleving, de economische waarde, het geschiedkundige verhaal. Al deze waarden spelen een rol bij de afweging of, en zo ja, hoe we erfgoed willen doorgeven aan een volgende generatie. De nota gaat in op de cultuurhistorische waardering van erfgoed, gebaseerd op geschiedkundige informatie. Het kennen van het geschiedkundig verhaal kan mogelijkheden en kansen aantonen voor een toekomstig gebruik van de site, met behoud van zoveel mogelijk originele onderdelen, zonder te vervallen in de verheerlijking van het verleden.

We drukken er op dat deze nota moet gelezen worden naast de analytische beschrijving van de diverse bouwblokken, zoals die weergegeven is in de thesis van Marjolein Deceuninck en plaatsbezoeken (de grootte van het complex eist dit wel) en in samenhang met andere waarden, zoals de economische.

De erfgoedwaarden van de site Leopoldskazerne situeren zich op vier vlakken:

- De site sluit aan bij de laat 19de-eeuwse stedelijke ontwikkeling van de stad Gent, waarbij stadspoorten en -omwallingen werden geslecht. De stadsomwallingen maakten plaats voor brede boulevards, ingangswegen tot de stad, waarlangs fraaie herenhuizen in de toen gangbare stijlen gebouwd werden.
Langsheen de invalsweg wilde de architect een kazerne bouwen, voldoende afgesloten van de buitenwereld (letterlijk), maar er ook aan appelerend via een sterk uitgewerkte gevelarchitectuur.
- Stilistisch sluit de kazerne aan op de ontwikkelingen die zich in de ontstaansperiode voordeden in de architectuur. Het was de tijd dat er op architecturaal vlak heel wat strekkingen heersten: het dogma van de gotische stijl van de Sint-Lucasscholen, de inspiratie op de antieken van de Academi, maar ook de nieuwe burgerlijke stijl van de art nouveau. De Noyette probeerde in zijn ontwerpen te verzoenen, vandaar het gebruik van diverse neo-elementen, maar ook zijn interesse voor nieuwe technologische ontwikkelingen zoals het gebruik van ijzer voor de dakspanten. Anderzijds moest de kazerne vooral weerbaarheid uitstralen (gebruik van schuine bossage in breuksteen dat doet denken aan de glacis van de stadsversterkingen vroeger, grotere blokken natuursteen bv. voor blok G en een geromantiseerde visie op het eigen nationaal verleden evoceren).
- De artistieke kwaliteit van diverse elementen aan en in de gebouwen: trapafwerkingen, schouwmantels, lambrizingen, monumentale versieringen rond de toegangspoort, de diverse muurankers, tralies, bevestigingselementen van de regenpijpen e.d.m. Alle vertonen ze een hoge kwaliteit in uitvoering en vormgeving.

- De buitenarchitectuur is vrij gaaf bewaard gebleven op enkele aanpassingen na. De kazerne laat momenteel nog toe om een beeld te vormen van hoe het soldaten hier verliep. We pleiten ervoor om dit op de ene of andere manier ook bij het toekomstig gebruik mogelijk te maken door bijgevolg het behoud van sommige interieurs (bv. behoud van een cel als plek waar men zich even kan terugtrekken om rustig te werken) met de nodige publieksontsluiting daarbij.
- De Leopoldskazerne is typologisch en in haar architecturale verschijningsvorm niet uniek. Het unieke zit in de omvang, de grootsheid van het complex, het overdonderend gevoel van een streng symmetrische architectuur, verfijnd met sierelementen in steen en ijzer.

Beperkte bibliografie

- M. De Ceuninck, De Leopoldskazerne, ongepubliceerde licentieverhandeling, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, sectie Kunstwetenschappen, Ugent, 1996-1997.
- M. De Ceuninck, De Leopoldskazerne, *Stadsarcheologie*, 1998, jg. 22; nr. 1, p. 16-28.
- F. Oosterboer, 19de-eeuwse kazernebouw in Nederland. Types, gebruiken en ontwikkeling, 2011 (<http://jeoudekazerne.nl>)
- R. Van Aerde, Geschiedenis der Gentse Kazernen, *Ghendtsche Tijdinghen*, jg. 14 (1985), nr. 4, p. 196-224.
- R. Van Aerde, De kazerne op de Kattenberg, nu de "Leopold", *Ghendtsche Tijdinghen*, jg. 14 (1985), nr. 5, p. 273-295.
- <http://www.iris.monument.be/nl.SchaarbeekDaillyplein4.html>, kazerne gebouwd door O. Geerling.
- Agentschap Onroerend Erfgoed, Inventaris Onroerend Erfgoed. Opgehaald van <https://inventaris.onroenderfgoed.be> in verband met de omgevende bebouwing.
- <http://www.mil.be/> website Ministerie van Defensie.

Inhoud

Inleiding	2
Bouwgeschiedenis	3
Bouwanalytische beschrijving van de gebouwen.....	9
Cultuurhistorische waardering van de huidige gebouwen	34
Besluit	43